

Tartu Ülikool
Ajaloo ja arheoloogia instituut
Eesti ajaloo osakond

Kristhel Haak

Läti Vabariigi ja Eesti Vabariigi riigipeade vastastikkused
visiidid 1925. ja 1933. aastal ja nende kajastamine ajalehtedes

Bakalaureusetöö

Juhendaja: dots. Ago Pajur, PhD

Tartu 2018

Sisukord

Sissejuhatus	2
1. Riigivisiidid 1925. aastal	
1.1. Eesti ja Läti suhted iseseisvumisest 1920. aastate keskpaigani.....	6
1.2. President Jānis Čakste visiit Eestisse 23.–26.02.1925	9
1.3. Riigivanem Jüri Jaaksoni vastuvisiit 9.–11.05.1925	20
1.4. Kokkuvõtvalt 1925. aasta visiitidest.....	28
2. Visiidid 1933. aastal	
2.1. Suhete jahenemise periood 1926–1933.....	29
2.2. President Alberts Kviesis külalisena Eesti X üldlaulupeol 23.–24.06.1933.....	30
2.3. Riigivanem Konstantin Päts külalisena Läti Vabariigi 15. aastapäeval 18.–19.11.1933.....	36
2.4. Kokkuvõtvalt 1933. aasta visiitidest.....	40
Kokkuvõte	41
Summary: The reciprocal visits of the heads of state of Latvian and Estonian Republics in 1925 and 1933, and the press coverage of these events.....	43
Kasutatud allikad ja kirjandus	45

Sissejuhatus

Iseseisvad Eesti ja Läti vabariigid sündisid Vene tsaaririigi kokkukukkumise järel keerulistes I maailmasõja lõpu tingimustes. Peale iseseisvumise kindlustamist Vabadussõjas, siseriiklike struktuuride ülesehitamise kõrvalt, tuli omavahel õppida suhtlema ka riiklikul tasandil.

Antud töö eesmärgiks on anda ülevaade Läti Vabariigi presidentide Jānis Čakste ja Alberts Kviesise Eesti visiitidest ning Eesti riigivanemate Jüri Jaaksoni ning Konstantin Pätsi vastuviisitidest. Töös on uuritud, millist mõju avaldasid visiidid Eesti ja Läti suhetele üldisemalt ning seda, mil moel kajastati riigipeade visiite nii Eesti kui ka Läti ajalehtedes. Ajakirjanduse tähtsusest toonase avaliku arvamuse kujundamisel on raske mööda vaadata. Ajalehed olid 1920ndate aastate keskel ja 1930ndate alguses veel ainukeseks laiatarbe infokanaliks¹ ning seetõttu olid ajalehed riikliku sise- ja välispoliitika häälekandjateks. Laiema levikuga päevalehtedele lisaks kajastasid tähtsaid riiklikke sündmusi – naaberriigi riigipea visiiti – ka maakonnalehed.

Teema valiku tingis ühelt poolt autori Valga-taustast tulenev huvi Läti ajaloo vastu ja mõningane läti keele oskus, mis hõlbustas asjakohaste materjalidega tutvumist, teisalt asjaolu, et Eesti ja Läti riigipeade vastastikkuste visiitide teema on senises ajalookirjutuses põhjalikumalt kajastamata. Ometi on nii geograafiliselt lähedaste naaberriikide kui ka ajaloos ühiseid kokkupuutepunkte omavate Eesti ja Läti suhete uurimine oluline.

Erinevalt tänapäevast, mil riigipead võtavad aastas ette mitmeid välisvisiite, jõuti Eesti Vabariigi esimesel iseseisvusperioodil riigivisiite teha oluliselt vähem. 15.–17.05.1922 toimus riigivanem Konstantin Pätsi ametlik visiit Soome, millele Soome president vastas visiidiga 21. mail 1925. Samal aasta veebruaris ja mais toimusid antud töös kirjeldatud Läti presidendi visiit ning Eesti riigivanema vastuviisit. 1928. aastal viibis riigivanem Jaan Tõnisson Rootsis kuningas Gustav V 70. juubeli pidustustel Stockholmis ja 1929. aasta 27.–28. juunil külastas Rootsi kuningas Gustav V Eestit. 9.–11.02.1930 toimus riigivanem Otto Strandmanni ametlik visiit Poola, millele Poola president vastas visiidiga sama aasta 10.–11. augustil. 1933. aastal toimusid samuti antud töös kirjeldatud Eesti ja Läti riigipeade visiidid – Läti president Kviesis külastas Eesti X üldlaulupidu ning riigivanem Konstantin Päts tegi novembris vastuviisidi Riiga. 1930. aastatel muutusid Eesti ja Soome riigipeade vastastikused visiidid iga-aastasteks,

1 Selline olukord oli muutumas. Eesti Vabariigi 7. aastapäev ja Läti presidendi visiit Eestisse oli esimene kord, mil kõnesid kanti üle ka raadios. Ministrite Karl Asti ja Karl Robert Pusta kõnesid võis kuulda lisaks Tallinnale ka Tartus, aga ka Riias ja Helsingis. Nt. Raadio iseseisvuse aastapäeva pühitsemisel. – Kaja, nr. 56, 27.02.1925. Ka kino olulisus oli tõusmas. Läti presidendi saabumine 23. veebruaril jooksis juba järgmise päeva õhtul kinos „Rekord“. Nt Iseseisvuse päeva pidustused filmil. – Kaja, nr. 55, 26.02.1925.

toimudes vaheldumisi Eestisse ja Soome². Kõigist loetletud visiitidest selgub, et rohkem kui üks kord toimusid ainult Soome ja Läti visiidid.

Riigivisiitide teemat kajastati ajalehtedes arvukalt. Antud bakalaureuseöös kasutati Eesti Rahvusraamatukogu ja Läti Rahvusraamatukogu perioodika deponariumide materjale. Ajalehtedest leidsid enam kasutamist suuremad päevalehed: Tartus ilmunud rahvaerakonna ajaleht *Postimees*, Tallinnas ilmunud *Päevaleht* ja tööerakondliku suunitlusega *Vaba Maa*. Samuti kasutati Põllumeestekogude häälekandjat *Kaja* ning maakonnalehti *Sakala* ning *Järva Teataja*. Läti ajalehtedest leidsid kasutamist ametlik ajaleht *Valdības Vēstnesis*, rahvuslaste häälekandja *Latvis*, sotsiaaldemokraatide ajaleht *Sociāldemokrāts* ning suuremad päevalehed *Balss*, *Pirmdienā ja Latvijas Vēstnesis*. Kahjuks ei ole digiteeritud ja seetõttu on selles töös kasutamata jäänud omal ajal laia levikuga ja palju loetud ajaleht *Jaunākās Ziņas*. Ometi võib Eesti pressis avaldatud refereeringute põhjal arvata, et Läti ajalehtedes ilmunud visiitide kajastuste üldist tonaalsust see ei muuda.

Kõrvaltvaataja sõbralikku pilku sündmustele pakkusid nii Eestis kui Lätis ilmunud saksa- ja venekeelsed ajalehed *Rigasche Rundschau*, *Revaler Bote*, *Revalsche Zeitung* ja *Сегодня*. Veel digiteerimata baltisaksa ajalehtedega sain tutvuda Eesti Kirjandusmuuseumi Arhiivraamatukogus. Töös kasutati ka Rahvusarhiivi materjale. Dokumendid, mis selgitasid riigipeade visiitide ettevalmistamise tausta, asuvad Välisministeeriumi³ ning Riigikantselei fondides⁴.

Eesti – Läti suhete teemat on kajastanud mitmed varasemad uurijad. Kui välja arvata kolonelleitnant Artur Laatsi ülevaade riigivanem Konstantin Pätsi Läti visiidi kohta riigivanema 60. juubelile pühendatud kogumikus⁵, siis Eesti esimese iseseisvusperioodi ajalookirjanduses Eesti ja Läti riigipeade vastastikkuste visiitide teema analüüsimiseni ei jõutud. Nõukogude perioodil oli iseseisvate Eesti ja Läti riikide ajalugu ning omavahelisi suhteid võimalik uurida vaid Nõukogude ametlikust ajalookäsitlusest lähtuvalt. Sel perioodil kirjutatud Heino Arumäe Eesti välispoliitika-teemalised teosed „Kahe ilma piiril“⁶ ning „Võitlus Balti liidu loomise ümber 1919–1925“⁷, milles puudutati ka Eesti ja Läti suhteid, aitavad kohustuslikust nõukogulikust kujutamisstiilist hoolimata mõista Eesti ja Läti suhete laiemat tausta.

Eesti taasiseseisvumine võimaldas taas hakata uurima naabritevaheliste suhete

2 Eesti riigivanemad külastasid Soomet aastatel 1931 (Päts), 1933 (Tõnisson), 1935 ja 1937 (Päts) ning Soome president Pehr Evind Svinhufvud Eestit aastatel 1932, 1934 ja 1936.

3 RA ERA.957 – Välisministeerium.

4 RA ERA.31 – Riigikantselei.

5 Laats, Artur. Riigivanemana naabermaid külastamas. – K. Päts. Tema elu ja töö. Kaasaeglaste mälestusi. Tallinn 1934, lk 396-400.

6 Arumäe, Heino. Kahe ilma piiril. Tallinn: Eesti Raamat, 1979.

7 Arumäe, Heino. Võitlus Balti liidu loomise ümber 1919–1925. Tallinn: Eesti Raamat, 1983.

arengut. Eero Medijaineni raamat „Eesti välispoliitika Balti suund 1926–1934“⁸ selgitab üldisemalt Balti liidu loomise ümber toimunut, antud töös oli sellest raamatust abi ka Eesti ja Läti vahelise tolliliidu temaatika mõistmisel. Raamatus „Saadiku saatus“⁹ on Medijainen kirjutanud Eesti diplomaatia, sealhulgas Eesti Läti-suunas tehtud diplomaatilise töö, algusaegadest.

Eesti ja Läti suhete uurimist jätkas ka Heino Arumäe. 1995 ilmus artikkel „Piirikonfliktist liidulepinguni“¹⁰ ning 1997 antud töö kirjutamisel palju kasutamist leidnud dokumentide kogumik „Eesti ja Läti suhted 1920–1925“¹¹. Kogumikus publitseeritud dokumentides on muuhulgas juttu Läti presidendi visiidi ettevalmistamisest ning ära on toodud riigipeade peetud kõnede tekstid.

Eesti ja Läti suhete teema erinevatest tahkudest on kirjutatud mitmeid bakalaureuse- ja magistritöid. Meelis Burget kirjeldab oma magistritöös „Eesti ja Läti piiri loomine“¹² piiriga seotud probleemistikku. Eesti ja Läti piiri loomisest ja selle kajastusest ajakirjanduses kirjutab ka Liisi Ploom¹³. Vaidlustest Ruhnu saare kuuluvuse üle on kirjutanud bakalaureusetöö Kertu Täht¹⁴. Esimene Läti presidendi visiit langes kokku Eesti 7. iseseisvuspäeva pühitsemisega. Iseseisvuspäeva tähistamise kombestiku väljakujunemist Eesti Vabariigis kajastab Peeter Tammisto bakalaureuse-töö¹⁵. Eesti ja Läti suhetest teenetemärkide jagamise aspektist vaadatuna on magistritöö kirjutanud Jaak Pihlak¹⁶. Eesti ja Soome riigipeade vastastikkuseid külaskäike on uurinud Patrik Hytönen¹⁷.

Töö on jaotatud kaheks peatükiks ja need omakorda kaheks alapeatükiks. Esimene peatükk iseloomustab Eesti ja Läti suhteid iseseisvumisest 1920. aastate keskpaigani. Kirjeldatakse kahe riigi vahelisi olulisemaid vaidlusküsimusi, nende küsimuste lahendamist ning Eesti – Läti liidu sõlmimiseni viinud samme. Kahes alapeatükis käsitletakse president Jānis Čakste ja riigivanem Jüri Jaaksoni visiite. Antakse ülevaade visiitide kulgemisest ning ajakirjanduse hinnangutest nendele. Teises peatükis käsitletakse Eesti ja Läti 1920ndate aastate lõpu ja 1930ndate aastate alguse jahenema kippuvaid suhteid, millesse president

8 Medijainen, Eero. Eesti välispoliitika Balti suund 1926–1934. Tartu: TÜ Ajaloo- ja rahvastikuteaduse labor, 1991.

9 Medijainen, Eero. Saadiku saatus. Välisministeerium ja saatkonnad 1918 – 1940. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus, 1997.

10 Arumäe, Heino. Piirikonfliktist liidulepinguni. Looming (1995, 8), 1114–1137.

11 Eesti ja Läti suhted 1920 – 1925. Koostanud Heino ja Tiit Arumäe. Umara, 1997.

12 Burget, Meelis. Eesti – Läti piiri loomine: magistritöö. Tartu, 2010.

13 Ploom, Liisi. Eesti Vabariigi ja Läti Vabariigi riigipiiri määramine ja ajakirjanduse kajastuse analüüs: bakalaureusetöö. Tartu, 2017.

14 Täht, Kertu. Ruhnu saare küsimus Läti ja Eesti omavahelistes suhetes ning selle kajastamine perioodikas (1917–1927): bakalaureusetöö. Tartu, 2017.

15 Tammisto, Peeter. Iseseisvuspäeva pühitsemine Eesti Vabariigis 1919–1940: bakalaureusetöö. Tartu, 2013.

16 Pihlak, Jaak. Karutapjad ja ristimehed. Eesti ja Läti suhted teenetemärkide näitel: magistritöö. Tartu, 2006.

17 Hytönen, Patrik. Soome presidentide visiitide mõju Eesti-Soome suhetele 1918–1940: bakalaureusetöö. Tartu, 2016.

Alberts Kviesise X üldlaulupeo külastuse ja Konstantin Pätsi vastuvisiidiga Läti 15. aastapäeva pidustustele, püüti muutusi tuua.

1. Riigivisiidid 1925. aastal

1. 1 Eesti ja Läti suhted iseseisvumisest 1920. aastate keskpaigani

Piiririikide või omaaegse väljendi kohaselt rajariikidena oli Eestil ja Lätil sarnane ajalooline taust ning asukohast ja julgeolekupoliitikast tingitult ka sarnane välispoliitika. Ehkki naabritena oli kõrvuti elatud sajandeid, ei tekkinud võõrvõimude valitseda olnud eestlastel ja lätlastel lähemat läbikäimist ega koostööd. Suurimaks omavaheliseks probleemiks iseseisvusele püüdlevate Eesti ja Läti vahel sai piiri tõmbamine läbi segaasustusega alade.

Esimest korda püüti Eesti ja Läti alade rahvuskubermangudeks jagamise põhimõtet rakendada Eesti autonoomia seaduse loomise ajal 1917. aastal. Venemaa Ajutise Valitsuse 30. märtsi määrusega „Eestimaa kubermangu administratiivse valitsemise ja kohaliku omavalitsuse ajutise korra kohta“ ühendati Eestimaa kubermang ja Liivimaa kubermangu peamiselt eestlastega asustatud põhjaosa üheks haldusüksuseks. Piiride täpsemaks kindlaksmääramiseks loodi komisjon, mille töö, tulemusteni jõudmata, katkestas sõda¹⁸.

Oma vastloodud riikide iseseisvuse kaitsmiseks tuli Eestil ja Lätil Vabadussõjas koostööd teha. Olukorras, kus Riia ja Põhja-Läti olid langenud Punaarmee kätte ning Läti rahvusväeosadest tugevama sõjalise jõu moodustas baltisakslaste *Landeswehr*, palus Läti Ajutine Valitsus Eestilt abi¹⁹. 18. veebruaril 1919 sõlmiti Eesti ja Läti suhteid ning ühist sõjategevust käsitlev leping. Selle kohaselt võtsid Eesti võimud endale kohustuse formeerida Eesti sõjavägede ülemjuhatajale alluvad Läti sõjaväeosad ning varustada need relvade ja rahaliste vahenditega. Loodud Läti väeosad, millest kasvas välja Põhja-Läti brigaad, ja Eesti väed võitlesid maist novembrini 1919 Läti territooriumil.

1919. aasta mais tõrjuti Punaarmee Põhja-Lätist välja ning juunis purustati baltisaksa *Landeswehr* ja Saksa Rauddiviis²⁰. Sõlmitud vaherahu võimaldas aprillis *Landeswehri* poolt korraldatud riigipöördega kukutatud Kārlis Ulmanise juhitud Läti Ajutisel Valitsusel taas tegevust alustada. 21. juulil sõlmiti Riias Eesti ja Läti sõjalisi suhteid reguleeriv leping, mille kohaselt jäid Eesti väed Põhja-Lätisse hoidma Nõukogude Venemaa vastast rinnet, Eesti ülemjuhatause alluvuses olnud Läti väeosad viidi üle Läti ülemjuhataja alluvusse ja Läti valitsus kohustus tasuma Eestile Läti rahvuslike väeosade varustamisega seotud kulud. Eesti vägede sõjategevusega Läti territooriumil seotud kulutuste väljaselgitamiseks otsustati luua komisjon. Teise loodava komisjoni tööks nähti ette Eesti ja Läti vahelise piiri kindlaksmääramine²¹.

18 Burget, M. Eesti-Läti piiri loomine, lk 10–16; Ploom, L. Eesti Vabariigi ja Läti Vabariigi..., lk 11.

19 Arumäe, H. Piirikonfliktist liidulepinguni, lk 1117.

20 Eesti ja Läti suhted, lk 4–5.

21 Eesti ja Läti sõjalise koostöö leping. – Eesti ja Läti suhted, lk 24–26.

Sügisel 1919 pingestus poliitiline olukord Läti jaoks taas – Kuramaal paiknenud saksa-vene väegrupp alustas pealetungi Riiale ning Läti palus Eestilt sõjalist abi. Eestist saadeti Riia kaitsele kaks soomusrongi, ent kuna Läti oli 18. veebruaril sõlmitud lepingu ühepoolset tühistanud, soovis Eesti nüüd kõik sõjategevuse tingimustesse ja kuludesse puutuva täpselt fikseerida. Ka esitati lätlastele piiriküsimusi käsitleva konventsiooni kava. Lätlased leidsid Eesti poole nõudmised liialdatud olevat ja ei nõustunud sellisel kujul lepingut sõlmima, mille peale Eesti tõi 23. oktoobril oma soomusrongid rindelt ära. See sündmus ning lahendamata vastuolud piiriküsimuses, mida mõlema riigi ajakirjandus igati võimendas, halvendasid Läti ja Eesti suhteid²².

Valga ja tema lähivaldade kuuluvuse küsimust püüti lahendada Eesti ja Läti segakomisjonis. Kohalike elanike meelsuse väljaselgitamiseks korraldati rahvaküsitlus, mille tulemuste kohaselt oli eestlasi Valgas rohkem ning neile kuulus ka rohkem kinnisvara kui lätlastele. Läti pool ei olnud rahul ning tegi ettepaneku kas Valga linn pooleks jagada või korraldada uus küsitlus Valgaga otseselt piirnevates valdades. Eesti soov oli, et uus küsitlus korraldataks vaid mingis raadiuses Valga linnast, ent selles, milline peaks mõlemale poolele õiglane tunduv raadius olema, kokkuleppele ei jõutud²³.

1919. aasta lõpuks ning 1920. aasta alguseks olid piiri ümber kerkinud pinged jõudnud nii konfliktssesse seisusse, et retoorikas kõneldi isegi sõjalisest sekkumisest²⁴. Siiski mõisteti mõlemal pool, et olukorras, kus lääneriikide *de jure* tunnustus on veel saavutamata, ei too konflikti eskaleerimine kasu kummalegi riigile. Piiriküsimuse lahendamiseks lepiti kokku, et komisjoni tööd hakkab juhtima erapooletu Suurbritannia kodanikust vahemees, kelle määramiseks paluti Suurbritannia välisministeeriumi abi. Sellele kohale suunati kolonelleitnant Stephen George Tallents, kes peale kahte kuud väldanud tulemusteta tööd piirikomisjonis, kasutas talle antud õigust ning määras Valgat läbiva piirijoone 1. juulil kindlaks ise. Suurem osa Valgast koos laiarööpmelise raudteejaama ning elektrijaamaga jäi Eestile, Luke plats ja Pudrumägi koos kitsarööpmelise jaamaga Lätile ning piir kahe riigi vahele määrati jooksma mööda Konnaoja²⁵. Valga ümbruse segarahvastikuga valdadest määrati enamik Läti riigi koosseisu. Ülejäänud Eesti ja Läti vahelise piiri määras komisjon kindlaks 3. juulil 1920. Kumbki riik ei olnud vahekohtu otsusega rahul, kuid kuigi mõlemalt poolt esitati hulgaliselt proteste, sai nn. Tallentsi joon aluseks riigipiirile²⁶. Ebaõiglasena tunduvat, aga siiski lõplikku otsust aktsepteeris mõlema riigi avalikkus.

Piiriküsimusega suhestus ka vaidlus Ruhnu saare kuuluvuse osas. Mõlemad riigid

22 Arumäe, H. Piirikonfliktist liidulepinguni, lk 1118–1119.

23 Burget, M. Eesti-Läti piiri loomine, lk 30–31.

24 Arumäe, H. Piirikonfliktist liidulepinguni, lk 1121.

25 Burget, M. Eesti-Läti piiri loomine, lk 56–59.

26 Samas, lk 60–61.

soovisid rannarootslastega asustatud saart nimetada enda riigi koosseisu kuuluvaks. Läti tõi Ruhnu Läti riigile nimetamise põhjendamiseks esile asjaolud, et Ruhnu asub Läti territoriaalvetes, sellel asuvad Riia laevandusele olulised majakas ja raadiojaam ning varasemalt on Ruhnu kuulunud Kuramaa koosseisu. Eestlased argumenteerisid Ruhnu elanike ajaloolisele seotusele Eestis elavate rannarootslastega ja ruhnlaste soovile Eesti riigi juurde kuuluda, sest nende hülgepüügi alad asusid Eesti rannavetes²⁷. Asjaoluga, et Eesti Ajutine Valitsus oli kuulutanud Ruhnu 1919. aastal Eesti riigi osaks, ei saanud lätlased leppida ning soovisid, et Ruhnu küsimust arutletaks Stephen Tallentsi poolt juhitud piirikomisjonis. Eestlaste vastuseisu tõttu, mida ilmselt põhjustas kartus, et Ruhnu võidaks Valga kaotuse kompenseerimiseks lätlastele anda, seda siiski ei tehtud²⁸. Ruhnu küsimus lahendati lõplikult 1923. aasta oktoobri lõpus Tallinnas peetud Eesti-Läti konverentsil, kus Läti nõustus Ruhnust loobuma. 1. novembril allkirjastatud täiendav Eesti-Läti leping piiriküsimustest luges Ruhnu saare territoriaalvete põhimõtte järgi Eestile kuuluvaks²⁹.

Eesti ja Läti omavaheliste küsimuste klaarimise taustaks oli laiem välispoliitiline olukord. Mõlemad riigid mõistsid, et agressiivse Nõukogude Venemaa naabruses elavate väikeriikidena oli julgeoleku suurendamiseks vaja leida liitlasi naabrite hulgast³⁰. 1919. aastast alates püüti teostada Balti liidu loomise ideed. Et liit oleks võimalikult tugev, nähti selle osapooltena lisaks Balti riikidele ka Poolat ja Soomet. 1920. aastal Riia lähedal Bulduris peetud konverentsil lepiti kokku liidu alustes ning tehti ära sõjalise lepingu sõlmimiseks vajalik eeltöö, kuid Poola ja Leedu vaheline konflikt ja vastuolud välistasid liidu loomise³¹. 1922. aastal Varssavis peetud Soome, Eesti, Läti ja Poola välisministrite konverentsil sõlmiti nelja riigi vaheline poliitiline leping ning selle salajane protokoll, millega nähti ette läbirääkimiste alustamist sõjalise kaitselepingu sõlmimiseks. Varssavi leping ei jõustunud, sest Soome *Eduskund* jättis leppe ratifitseerimata³².

Ebaõnnestumised suurema liidu loomisel veensid Eesti ja Läti poliitikuid, et sõlmida tuleks omavahelisi kahepoolseid liite, millega hiljem võiksid teised riigid liituda. 7. juulil 1921 sõlmiti Eesti ja Läti vaheline sõjalise koostöö leping, mis jäi siiski ratifitseerimata. 1922. aasta kevadel alustati eeltöödega Eesti ja Läti liidulepingu loomiseks. Pärast piiriküsimustes ja sõjakahjude kompenseerimise küsimustes kokkuleppele jõudmist Tallinna konverentsil, allkirjastati 1. novembril 1923 Eesti ja Läti liiduleping. Sõlmiti ka täiendav piirileping,

27 Täht, L. Ruhnu saare küsimus..., lk 24.

28 Samas, lk 26.

29 Burget, M. Eesti-Läti piiri loomine, lk 71–72; Täht, L. Ruhnu saare küsimus..., lk 29–30.

30 Medijainen, E. Saadiku saatus, lk 47–53.

31 Arumäe, H. Kahe ilma piiril, lk 76–77.

32 Arumäe, H. Võitlus Balti liidu loomise ümber, lk 97–109.

millega Ruhnu saar tunnistati lõplikult Eesti riigi koosseisus olevaks³³.

1.2. President Jānis Čakste visiit Eestisse 23.–26.02.1925

1.2.1 Visiidi ettevalmistus

Esimesed teated Läti ja Eesti riigipeade vastastikkuste visiitide planeerimisest jõudsid ajakirjandusse 1924. aasta suvel. 13. juuni *Päevaleht* kirjutas, et „mõlemi riigi sõbraliku vahekorra kindlustamiseks“ mõeldud visiidid leiavad arvatavasti aset sel suvel ning et esimesena sõidab Eesti riigivanem Friedrich Akel Riiga³⁴. Sama päeva *Vaba Maa* viitas sarnastele teadetele Läti lehtedes, lisades siiski, et külaskäigu aeg ning see, kes riigipeadest esimesena visiidi teeb, on alles vaja välja selgitada.³⁵ Ka Eesti saadik Riias Julius Seljamaa osutas 12. juuni kirjas välisministeeriumile teadetele Läti lehtedes, küsis visiitidega seoses edasisi juhtnööre ning leidis, et Läti presidendi kohus on Eestile esimesena visiit teha, põhjendades arvamust Läti riigi noorema ea ning Eesti sõjaliste teenetega Läti ees³⁶. Ilmselt on need teated pärit Läti ajalehest *Latvijas Vēstnesis*, kus esimesena informeeritud allikatele viidates riigipeade visiitidest kirjutati, nimetades Eesti riigipea esseisvat visiiti suvel³⁷. Ka *Jaunais Zemgālietis* informeeris lugejaid riigipeade visiitide üle toimuvast arutelust, täpsustamata siiski nende toimumise aega ega seda, kumb riigipeadest esimesena külla sõidab³⁸.

Uuesti kirjutasid Eesti ajalehed nüüd juba vaid Läti presidendi Jānis Čakste Eesti visiidi teemal oktoobri lõpus ja novembri alguses. 23. oktoobri *Päevaleht* teatas, et Läti president tuleb 11. novembril Eestisse Läti Vabadussõjast osa võtnud Eesti sõjaväelastele „Karutapjate ordu“ ordeneid kätte andma³⁹. Novembri alguse ajalehed edastasid, et Läti presidendi külaskäik ordenite jagamiseks leiab aset tuleva aasta alguses jaanuaris või veebruaris⁴⁰. Jaak Pihlak kirjutab oma magistritöös, et lätlaste poolt pikalt planeeritud ordenite annetamist Eesti sõjaväelastele kiirendas 1. detsembri mässukatse ning seejärel konkreetsed kuupäevad saanud president Čakste visiit. Ordeni saajate nimekirja täiendati teenete eest 1. detsembri mässu mahasurumisel näiteks kindralmajor Johan Undi puhul, mõnede ordenisaajate orden vahetati välja kõrgemat järku ordeni vastu. Nii toimiti

33 Eesti suhted Leedu ja Poolaga, lk 9–10.

34 Riigivanem dr. Akel'i ja Läti riigipresident Tšhakste vastastikkused külaskäigud. – *Päevaleht*, nr. 156, 13. 06.1924.

35 Eesti ja Läti riigipeade vastastikkune külaskäik. – *Vaba Maa*, nr. 133, 13.06. 1924.

36 Eesti saadik Riias Eesti välisministeeriumile, 12.06.1924. – Eesti ja Läti suhted, lk 279.

37 Igaunijas valsts galva apciemos Latviju. – *Latvijas Vēstnesis*, N 129 11.06.1924.

38 Valsts presidentu apciemojumi. – *Jaunais Zemgālietis*, N 131, 13.06.1924.

39 Läti riigipresident Tšhakste tuleb Eestisse. – *Päevaleht*, nr. 287, 23.10.1924.

40 Läti president tuleb Eestisse jaanuaril. – *Vaba Maa*, nr. 258, 7.11.1924; Läti kõrgem sõja orden Eesti sõjameestele. – *Postimees*, nr. 304, 9.11.1924.

kindralmajor Juhan Tõrvandi ordeni puhul. President Čakste jagas Karutapja ordenid välja oma Eesti riigivisiidi ajal⁴¹.

1. detsembri kommunistlik mässukatse Tallinnas ja selle edukas mahasurumine pälvis nii Lätis kui ka mujal Euroopas suurt tähelepanu. Võib väita, et see kiirendas Eesti ja Läti riigipeade visiitide ettevalmistamist. Läti riik võttis suhetes Eestiga initsiatiivi ning juba mõni nädal hiljem – 12. detsembril sõitis Eestisse Läti kaitseliidu esindus. Suurejooneline vastuvõtt jaamas ning kahel päeval toimunud pidulikud sündmused – aumärkide jagamine 1. detsembri mässukatse mahasurunud kangelastele, kõrgetasemelised vastuvõetud välis- ja sõjaministeriumis, Sõjaväe ühendatud õppeasutustes ning sõjavägede ülemjuhataja poolt⁴², olid justkui eelproov Läti presidendi vastuvõtuks.

Detsembri lõpu ajalehed paigutasid president Čakste külaskäigu jaanuari teise poolde või veebruari⁴³. Jääb mulje, et ka visiidi kuupäevade suhtes tuli ettepanek Läti poolelt. 1925. aasta jaanuari alguse *Päevaleht* teatas, et Läti president on avaldanud soovi iseseisvuse päeva puhul Eestis viibida ning sõit on kindlaks määratud 23. veebruariks⁴⁴. Sakala kirjutas, et president Čakste visiidi kulude katteks on 8000 latti küsitud, mis Läti Seimi eelarve komisjoni poolt ka lubati⁴⁵. Postimees mainis siiski, et reisi kuupäevad ega rahastuse saamine ei ole veel kindlad, visiit võib toimuda ka märtsi alguses. Selles artiklis kirjutati esimest korda pikemalt visiidi tähtsusest ja viseeriti lugejatele visiidi kulg. Rõhutati, et see on esimene kord, kui ühe Balti riigi pea külastab naaberriiki ning Läti presidendi visiidile järgneb Eesti riigivanema vastuviit Lätti. Presidenti saadavad välis- ja sõjaminister, vägede juhataja ja Karutapjate ordu nõukogu liikmed. Postimees kirjutas, et on võimalik, et president külastab ka Tartut, sest Tartuga seovad teda isiklikud ajaloolised sidemed. 1917. aastal oli president Čakste Kuramaa Ajutise Maanõukogu esimees, mis tegutses sakslaste poolt okupeeritud Kuramaa asemel Tartus⁴⁶.

Ajakirjanduses ilmunud ebakõlade kohta visiidi toimumise aja suhtes kirjutas saadik Julius Seljamaa välisministrile: „Mis presidendi külaskäigusse puutub, siis ei ole ei Tshakstel ega Meierovicsil siin mingisugust teist arvamist kui see, mille üle Teie siinviibimisel kokku sai lepitud; ajalehed ajavad sagedaste tühja juttu, millel alus puudub. Kõnelesin täna isiklikult

41 Pihlak, J. Karutapjad ja ristimehed, lk 51–57.

42 Läti kaitseliidu esitajad Tallinnas. – Kaja, nr. 336, 13.12.1924; Eesti-Läti sõprus.– Päevaleht, nr. 339, 14.12.1924; Igaunu varonu apbalvešana ar L.A.B. medalem. – Latvijas Sargs, nr. 287, 17.12.1924.

43 Läti riigipresident J. Tshakste külastab Eestit. – Päevaleht, nr. 348, 23.12.1924; Läti riigi presidendi külaskäik Eestisse. – Postimees, nr. 348, 23.12.1924; Vizīte Igaunijas valsts vecakajam. – Latvijas Sargs, N 291, 21.12.1924; Latvijas-Igaunijas draudzība. – Latvijas Sargs, N. 295, 30.12.1924.

44 Balti riikide koostöö /.../ Läti presidendi küllasõit Eestile 23. veebruaril. – Päevaleht, nr. 6, 8.01.1925.

45 Läti presidendile 8000 latti Eesti sõidu kuludeks. – Sakala, nr. 4, 13.01.1925.

46 Kunas tuleb Läti president Eestile külla? – Postimees, nr. 24, 25.01.1925.

Tshakstega, kes 23. veebruari juurde jääb⁴⁷. Saadik viitas välisminister Karl Robert Pusta jaanuari alguses toimunud Riia visiidile, kui lisaks Helsingi konverentsi kava osas kokkuleppimisele Läti välisministriga, leidis aset ka kohtumine president Čakstega.

Läti presidendi visiidiga seotud plaanidest annavad mõningast aimu arhiivdokumendid, sest ettevalmistuste protokollilised üksikasjad ajalehtedes ei kajastu. 31. jaanuari telegrammis välisministeeriumile edastas saadik Läti presidendiga kaasa sõitva saatjaskonna nimekirja. Eestisse sõidavad välisminister Zigfrīds Anna Meierovics, välisministeeriumi Balti osakonna juhataja Vilhelms Munters, sõjaminister kolonel Rūdolfs Bangerskis, sõjavägede juhataja kindral Pēteris Radziņš, peastaabi ülem kindral Mārīņš Peniķis, presidendi adjutant kolonelleitnant Jānis Kuplais, presidendi sekretär Sanders ning kaks nooremohvitseri (adjutandid). Lätlastega oli räägitud ka kõnede pidamise suhtes ning saadik edastas ministeeriumile naabrite soovi, et kõned peetaks läti ja eesti keeles ning tõlgitaks prantsuse keelde. Kõnede tekstid tuleks enne vastastikku tutvumiseks saata ja oma kõne lõpuks tahab president Čakste öelda mõned eestikeelsed fraasid⁴⁸. 19. veebruari telegrammiga saadeti välisministeeriumile president Čakste saatjate lõplik nimekiri, millest selgus, et kindral Peniķise asemel sõidab Eestisse Latgale diviisi ülem kolonel Krišjānis Berķis⁴⁹. Läti delegatsioonile sõitis Riiga järgi kahest salongvagunist koosnev erirong, Läti riigipead ja teisi tähtsamaid isikuid määrati saatma Eesti ohvitserid⁵⁰.

Välisministeeriumi kirjavahetusest välisesindustega võib lugeda, et Pariisi saatkonna kaudu telliti jaamahoonete dekoreerimiseks vajalikku kangast⁵¹ ja Londoni saatkonnast puuvilju⁵². Firma „Eesti Lipp“ palus, et Eesti saatkond Riias võtaks vastu ja saadaks Eestisse 75 ametiasutustele mõeldud Läti lippu. Lipud telliti Läti siseministeeriumile kuuluvast asutusest Armijas Ekonomiskals Veikals⁵³.

Läti presidendiga samal ajal viibis Eestis Rahvasteliidu peasekretär Eric Drummond. Rahvasteliidu peasekretäri visiiti Tallinnasse ning siit edasi Riiga saabus veebruari alguses ette valmistama sekretariaadi liige Konni Zilliacus (noorem)⁵⁴. Eesti valitsus oli peasekretär Drummondit püüdnud Eestisse kutsuda varemgi – detsembris 1923 ja uuesti korrati kutset septembris 1924. Nüüd liitis E. Drummond Eesti küllastamise oma Põhja-Euroopa ringsõidu

47 Saadik J. Seljamaa telegramm välisministrile, 30.01.1925. – RA ERA.957.7.88, I. 10.

48 Saadik J. Seljamaa telegramm välisministeeriumile, 31.02.1925. – RA ERA.957.7.88, I. 11.

49 Eesti saatkond Lätis telegramm välisministeeriumile, 19.02.1925. – RA ERA.957.7.88, I. 19.

50 Sõjaministri noorem-adjutant Rudolf Schilleri telegramm välisministeeriumile, 21.02.1925. – RA ERA.957.7.88, I. 24; Presidendi erirongi sõiduplaanid, 12.02.1925 – RA ERA.957.7.88, I. 23–29.

51 Eesti Pariisi saatkonna telegramm välisministeeriumile, 12.02.1925. – RA ERA.957.7.88, I. 3.

52 J. Markuse telegramm Eesti Londoni saatkonnale, 12.02.1925. – RA ERA.957.7.88, I. 6.

53 Firma Eesti Lipp telegramm välisministeeriumile, 19.02.1925. – RA ERA.957.7.88, I. 18.

54 Rahvasteliidu sekretariaadi liige Zilliacus Tallinnas. – Kaja, nr. 36, 7.02.1925.

kavasse⁵⁵.

Iseseisvuspäeva lähenedes ilmusid ajalehtedes Läti presidendi ja Rahvasteliidu esindajate vastuvõtmise kavad⁵⁶. 22. veebruari Postimehe juhtkiri rõhutas päeva erilisust – üle maa peetakse 300 kõnekoosolekut ning Eestit külastab Läti president ja Rahvasteliidu kõrgeim esindaja – „möödugu siis see meeleolurikas päev vääriliku tõsiduse ja vaimustusega“⁵⁷.

1.2.2 Visiidi kulg

Kõrgete külaliste saabumisest ja nende auks korraldatud sündmustest edastasid ajalehed üksikasjalisi kirjeldusi. Läti president asus Riias teele 22. veebruari õhtul ning lisaks ülal kirjeldatud saatjaskonnale sõitsid erirongis kaasa Eesti saadik Riias J. Seljamaa ning Läti saadik Eestis Jānis Seskis. Esimene pidulik vastuvõtt teel Tallinna leidis aset varahommikul Tartus. Presidenti tulid tervitama riigikohtu esimees Kaarel Parts, linnapea Karl Luik, ülikooli rektor Henrik Koppel, ülikooli kuraator Peeter Pöld ning kaitseliitlased ja üliõpilaskorporatsioonid. Üldse oli vastuvõtte jaamades planeeritud lisaks Tartule veel Tapal⁵⁸, ent kõiki üllatasid Jõgeva kaitseliitlased, tuletõrjujad ja hulk kohalikke elanikke, kes olid omaalgatuslikult otsustanud Läti presidendi pidulikult vastu võtta ning teda lätikeelse kõnega tervitada. See tore seik leidis mitmetes lehtedes ära märkimist⁵⁹. Raudteejaamad kuni Tallinnani olid roheliste vanikutega dekoreeritud, jaamahoonetel lehvisid Eesti ja Läti lipud.

Tallinnas pidurüüs Balti jaamas toimus suurejooneline vastuvõtt. Jaama olid tulnud külalisi vastu võtma riigivanem, valitsuse liikmed, linnapea Anton Uuesson, välissaadikud ja teised kõrged riigiametnikud, 8 kompaniid uutes vormides kaitseliitlasi ja hulgaliselt linnarahvast. Loorberipuude ja rohelise kangaga kaunistatud jaama ootesaalis tutvustati president Čakstele valitsuse liikmeid ja diplomaate, peale mida suundusid riigipead kalessis ratsaeskordi saatel Toompeale. Sama päeva pealelõunaks saabus laevaga Helsingist Rahvasteliidu esindus, kellele samuti korraldati pidulik vastuvõtt.

Nii Tallinna kui Tartu puhul kirjeldati linnade eriliselt pidulikku olustikku. Lisaks paljudele lippudele olid ka äride vaateaknad teemakohaselt kaunistatud. Raamatukaupluste akendele olid seatud trükiseid Eesti ja Läti kohta, Stude kondiitriäri akendele olid sätitud

55 Made, V. Külalisena maailmapoliitikas, lk 118.

56 Läti presidendi külaskäik. – Kaja, nr. 47, 18.02.1925; Iseseisvuse aastapäeva pühitsemise kava kolmapäevasel nõupidamisel kindlaks määratud. – Päevaleht, nr. 48, 19.02; Pidustuste kava Läti presidendi ja Rahvasteliidu külaskäigu puhul. – Päevaleht, nr. 50, 21.02.1925.

57 24. veebruar läheneb. – Postimees, nr. 52, 22.02.1925.

58 Läti presidendi ja Rahvasteliidu peasekretäri külaskäigu puhul tehtud üldised korraldused ja tähendatud külaliste liikumise kord 22-25.02.1925. – RA ERA.957.7.88, l. 40–41.

59 President Tshakste Tallinnas. – Vaba Maa, nr. 45, 24.02.1925; Kõrged külalised Tallinnas. – Päevaleht, nr. 53, 24.02.1925; Läti president külaskäigul Eestis. – Postimees, nr. 54, 24.02.1925.

martsipanist Eesti Vabadusristi ja Läti Karutapjate ordeni kujutised, lillekauplus moodustas Läti ja Eesti riigivapid hüatsintidest. Elektripirvete kaupluse aken oli kaetud elektripirnidega, mis süüdati õhtuks põlema. Ka Tartus olid kõik ärid ja raekoda omandanud piduliku väljanägemise. Suurturul süüdati hiiglaslik „20 000 küünlalise valgustusega“ pirn ning õhtul korraldati samas ilutulestik⁶⁰.

Külaliste saabumise päeva pikemad kõned peeti Läti presidendi auks antud õhtusöögil välisministeeriumi ruumides. Eesti riigivanem Jüri Jaakson tõi oma kõnes esile Eesti ja Läti ühise saatuse: „Eesti ja Läti on kogu ilmale näidanud, et pole mitte ainult rahvaste ja keelte sugulus, mis võivad luua sidemeid rahvaste vahel, ent ka ühine saatus. Meie rahvad on sellest õigel ajal aru saanud ja ma olen kindel, et jäädavalt“ ning leidis, et Läti presidendi külaskäik on Eesti–Läti liidu kinnituseks. President Jānis Čakste tõi oma kõnes välja Eesti sõjaväe abi Lätile Vabadussõjas ning käimasolevatele tolliläbirääkimistele viidates lausus: „...päeval, mil meie jõuame ära kaotada tollitõkke, mis veel püsib Läti ja Eesti vahel, jõuab liidu loomistöö arenemisastmeni, mil võib öelda: „siin Läti, siin Eesti“ asemel lihtsalt: „Siin Läti–Eesti““⁶¹. Riigipeade kõnede tekstid ilmusid trükituna järgmise päeva suuremates päevalehtedes⁶². Esimese päeva lõpetas „Edu“ orkestri, seltside, üliõpilaste ja linnarahva tõrvikurongkäik Toompeale välisministeeriumi juurde, kus riigipeade auks lauldi⁶³.

Pidustuste põhipäeva, 24. veebruari, hommikul oli Läti presidendi tervitamine kord laste ning noorte päralt. President Čakste ja Rahvasteliidu esindajad osalesid Tallinna keskkoolide õpilaste aktusel Estonia kontserdisaalis. Kõnedes kooliõpilastele keskendusid mõlemad riigipead vabaduse kaitsmise teemale. Riigivanem Jaakson tõi esile, et just kooliõpilased olid need, kes esimesena Vabadussõtta läksid. Ka praegust noorsugu tuleb kasvatada sellises isamaa kaitsmise vaimus. „On noorsugu selleks ette valmistatud, on valmis oma riiki kaitsma tarvilisel korral, siis on meie riigi saatus kindlustatud ja ohvrite toomine ei ole mitte asjata olnud“. President Čakste kasutas kõnes õpilastele riigi kui maja ehitamise kujundit: „Teie vanaisad ja isad elasid vanas hoones, rõhutatud seintega, millede vahelt tuuled puhusid igast küljest. Teie paremad pojad on end pühendanud selleks, et ehitada küll mitte suurt, kuid ilusat maja. Ja teie elate juba seitse aastat selles uues majas. Võib olla, see maja ei ole veel päris valmis ja teie peate selle ehitusetööd jätkama. Ühtlasi peate ka selle eest hoolt kandma, et see hoone ka püsima jääks“⁶⁴.

Kell kümme aetas Läti president Juhkentali sõjaväe surnuaial pärja Vabadussõjas

60 Samas.

61 Eesti riigivanema kõne; Läti presidendi kõne. – Eesti ja Läti suhted 1920–1925, lk 333–334.

62 President Tshakste Tallinnas. – Vaba Maa, nr. 45, 24.02.1925; Kõrged külalised Tallinnas. – Päevaleht, nr. 53, 24.02.1925.

63 Tõrvikutega rongkäik. – Vaba Maa, nr. 46, 25.02.1925.

64 Samas.

langenud sõdurite ühishauale. Välisminister Meierovics asetas pärja Jaan Poska kalmule apostliku õigeusu koguduse surnuaial.

24. veebruari tähtsaimaks sündmuseks sai Vabaduse väljakul keskpäeval alanud sõjaväe ja teiste organisatsioonide paraad kõigi väliskülaliste osavõtul. Ajalehtedes ilmusid vaimustunud reportaažid paraadilt. Kirjeldati platsi, millele esimest korda ehitati kõnepodium ning lava külalistele⁶⁵, kiideti ilusat talveilma ning igas artiklis leidis märkimist linnarahva erakordselt suur osavõtt. Pealtvaatajate arvu hinnati kümnetesse tuhandetesse ja ajalehed visandasid pilte rahvast mustavast Harjumäest ning poisikestest kobarates puude otsas. Ka paraadist osavõtjate hulk oli suurem kui kunagi varem – sõjaväe ühendatud õppeasutused (kadettide pataljon, allohvitseride pataljon), paar kompaniid 10. jalaväerügemendist (sh Kalevi pataljoni kompanii), sidepataljoni allüksused, jalavägi, suurtükivägi, ratsavägi, mereväelased, tuletõrjujad, skaudid ja uutes mundrites Kaitseliit. Organisatsioonidest osales rida seltse ja ühinguid, näiteks „Estonia“, „Lootuse“, „Liedertafeli“ ja Saksa lauluselts, majaomanike selts, vigastatud sõjameeste ühing, Läti selts, riigi- ja omavalitsuseteenijate ühingu Tallinna osakond, Tallinna põllumeeste selts jne. Paraadile oli toodud ka rasketehnika – suurtükid ja tankid ning taevas tiirutasid kaheksa lennukit⁶⁶. Riigivanem Jaakson pidas kõne, milles kirjeldas vabaduse saamisele eelnenud raskusi, mälestas vabaduse eest langenuid ning rõhutas vabaduse hoidmise olulisust. Mitmed ajalehed edastasid seiga, kuidas president Čakste märkas ja kallistas Eesti ja Läti lipukesi käes hoidvat kolmeaastast poissi. Paraadi lõpetas väeosade ja organisatsioonide paraadmarss⁶⁷.

Kell kaks peetud pidulikul aktusel välisministeeriumi ruumides andis Läti president 127-le Eesti sõjaväelasele üle Karutapjate ordu aumärgid. Lühikeses kõnes tänas president Čakste sõjamehi Lätile osutatud teenete eest. Esimese järgu orden anti üle kindralleitnant Johan Laidonerile, sellise järgu ordeni olid seni saanud ainult Inglise, Prantsuse ja Poola ülemjuhatajad ja Belgia kuningas. Teise järgu Karutapja ordenid omistati sõjaminister kindralmajor Jaan Sootsile ja kindralstaabi ülem kindralmajor Juhan Tõrvandile⁶⁸.

Edasi olid külalised, diplomaatiline korpus, vabariigi valitsus, Riigikogu liikmed ja juhatus, kohalike lehtede peatoimetajad, linnapea, Eesti Panga president, kõrgemad vaimulikud ja sõjaväelased kutsutud einele Riigikokku, kus pidas kõne Riigikogu esimees Jaan Tõnisson. Tervitades Läti presidenti leidis Tõnisson, et „Teie viibimine Eesti vabariigi

65 Tammisto, Peeter. Iseseisvuspäeva pühitsemine Eesti Vabariigis 1919–1940, lk 30.

66 Eesti Vabariigi seitsmenda iseseisvuse päeva pühitsemine. – Vaba Maa, nr. 44, 22.02.1925; Vabariigi 7. aastapäeva pidustused. – Päevaleht, nr. 54, 25.02.1925; Vabariigi seitsmes aastapäev Tallinnas. – Kaja, nr. 54, 25.02.1925.

67 Samas.

68 Karutapjate ordu aumärkide jagamine. – Postimees, nr. 55, 25.02.1925; Läti „Karutapjate ordu“ aumärgid Eesti sõjaväelastele. – Päevaleht, nr. 54, 25.02.1925; „Karutapjate ordu“ aumärgid Eesti sõjaväelastele. – Kaja, nr. 54, 25.02.1925.

iseseisvuspäeva pühitsemisel kõneleb selgemini kui kõlavad sõnad kahe naaberrahva sügavast vastastikkusest ühistundest“ ning et eestlastel ja lätlastel on täita ühine roll ja ajalooline ülesanne olla vahemehed rahvusvahelistes läbirääkimistes Lääne ja Ida vahel. President Čakste vastas oma kõnes: „Läti rahvas soovib, et vahekord Eestiga muutuks ikka lähedamaks, kindlamaks ja sõbralikumaks. Eesti–Läti lähenemine võib heal päevil tunduda ainult ilusa sinana, kuid rasketel silmapilkudel on sel ülisuur tähtsus. See lähenemine pole väline komme, vaid suur tegelik töö, mille tähtsus jääb püsima iga Eesti ja Läti kodaniku südames“⁶⁹.

Enne aktust Estonias külastas president Čakste Narva maanteel asuvat Läti seltsi, kus presidenti olid tervitama tulnud kohalikud Läti seltskonnategelased. Seltsi esimees tutvustas presidendile seltsi tegevust ning toimus väike läti lauludega kontsert⁷⁰.

Pidulikul õhtusel aktusel Estonia teatrimajas esines kõnega Rahvasteliidu peasekretär Eric Drummond, kes tervitas Eesti riigitegelasi iseseisvuspäeva puhul öeldes, et mõisted „isamaalisus“ ja Rahvasteliit on mõlemad rahule suunatud ja seepärast lähedalt seotud. Ka leidis peasekretär, et Eesti majanduslik areng ja riigikorraldus on muljetavaldav ning avaldas Eestile lugupidamist kõigi Rahvasteliitu kuuluva 54 riigi nimel⁷¹. Õhtusöögid möödusid president Čakstel riigivanema juures ning Eric Drummondil kindral Laidoneri villas Õllepruuli tänaval. Õhtu lõpetas ohvitseride kasiinos toimunud traditsiooniline aastapäeva ball, kuhu olid kutsutud kõik väliskülalised⁷².

Läti presidendi viimane Eestis viibimise päev, 25. veebruar, algas kell üheksa, mil ametliku kava väliselt esines president Čakstele Karl Leinuse lastekoor. Edasi jätkus päevakava sõiduga tutvumaks Tallinna linna ja ümbrusega. Kokku umbes kaks tundi kestnud sõit viis presidendi sõjaministri vanema käsundusohvitseri kolonel Aleksander Simoni saatel Kadriorgu, kus külastati Peeter I maja. Sealt sõideti Pirita teed mööda välja Koseni. Tagasisõidul pöördui Viljandi kitsarööpmelise jaama kaudu sadamasse. Mitmed lehed tõid ära südamliku vahejuhtumi, kus lõunatavad sadamatöölised tundsid *incognito* sõita soovinud Läti presidendi ära ning tervitasid teda, millele president samuti tervitusega vastas. Sadamast sõideti Noblessneri ja Volta tehastest mööda miinisadamasse ja sõjatehas Arsenali juurde, sealt tagasi kesklinna⁷³.

Läti presidendi auks andis eine riigivanem ja Rahvaseteliidu esindajate auks välisminister. Kell neli oodati külalisi raekotta, kus neid võtsid vastu linnavalitsus, linnapea ja

69 Külalised Riigikogus. – Vaba Maa, nr. 46, 25.02.1925; Eine Riigikogus. – Vaba Maa, nr. 47, 26.02.1925.

70 Läti president kohalikus seltsis. – Kaja, nr. 55, 26.02.1925.

71 Pidulik aktus „Estonias“. – Kaja, nr. 54, 25.02.1925; Õhtune aktus „Estonias“. – Vaba Maa, nr. 46, 25.02.1925.

72 Samas.

73 President linna vaatamas. – Postimees, nr.56, 26.02.1925; Tutvunemine linnaga. – Päevaleht, nr. 55, 26.02.1925; Läti president Tallinnat vaatamas. – Kaja, nr. 55, 26.02.1925.

osa linnavolikogu liikmeid. Külalistele näitamiseks oli linnaarhiivist toodud väike valik ajaloolisi dokumente ja esemeid linna ajaloost, mille kohta jagasid seletusi linna arhivaar Otto Greiffenhagen ja Paul Johansen. Külalised kirjutasid nimed nn. „kuldraamatusse“, mille esimese sissekande oli teinud linna külastanud Nikolai II⁷⁴.

Läti presidendi Eesti visiidi viimased sündmused toimusid ohvitseride kasiinos, kus Läti president pakkus lõuna, millele järgnes samas presidendi vastuvõtt ja koosviibimine. President Čakste tänas lahke ja sõbraliku vastuvõtu eest, mis talle Eestis viibides osaks sai. Riigivanem Jaakson vastas: „/.../ olen sügavalt õnnelik, et Teie ekstsellents eriti alla kriipsutas nende tundide südamlikkust, millega mitte ainult meie valitsus, vaid kogu vabariigi rahvas vastu võttis Läti rahva auväärt esitajad. /.../ Meie oleme veelkord ühinenud lootuses, et Eesti-Läti liit saab aluseks laiemale koostööle meie ühiste sõpradega. Ma olen veendunud, et Teie külaskäik on mitte ainult veel lähemaks ja tundavamaks teinud Eesti-Läti sõpruse, vaid on ka tiivustanud meie ühiseid püüdeid – teostada kõigi rahvaste ühinemist.“⁷⁵. Koosviibimine kestis kella üheni öösel, siis toimetati Läti president ja tema saatkond ning Rahvasteliidu esindajad autodel Balti jaama, kus ootas erirong. Kõrgete külaliste lahkumist Raekoja platsilt ning jaamast olid tulnud vaatama tuhanded linlased⁷⁶.

26. veebruari varahommikul peeti presidendi erirongi tervitamise tseremoonia Valgas, kus üles olid seatud sõjaväe ja kaitseliidu üksused ning omavalitsuse ja seltskondlike organisatsioonide esindajad. President Čakste tänas vastuvõtu eest, ning toonitas, et just Valga peab olema sillaks, mis tugevdab ühendust mõlema riigi vahel. Läti territooriumil olid presidendi auks pidulikud vastuvõttud Volmaris ja Võnnus. Riias tervitasid presidenti ja Rahvasteliidu esindust Läti valitsuse liikmed, diplomaadid ning sõjaväe auvahtkond⁷⁷.

1.2.3 Ajakirjanduse hinnangud president Čakste visiidile

Läti presidendi ja Rahvasteliidu peasekretäri viibimist Eestis kajastasid nii suuremad ajalehed kui maakonnalehed laialdaselt. Nii Eesti kui Läti ajalehed avaldasid neil päevil mitmetel ajalehepögnatel erikülgi, mis tutvustasid tähtsamaid isikuid, aga ka naabermaa kultuuri, ajalugu ja kirjandust.

23. veebruari ajalehtedes *Postimees*, *Kaja* ja *Vaba Maa* ilmusid Läti presidendi, välisminister Meierovicsi, Läti kõrgete sõjaväelaste ja Rahvasteliidu esindajate Eric

74 Samas; Kõrged külalised raekojas. – *Vaba Maa*, nr. 47, 26.02.1925.

75 Läti presidendi lahkumise puhul õhtusöök ohvitseride kasiinos. – *Postimees*, nr. 57, 27.02.1925; Läti presidendi ärasaatmine. – *Päevaleht*, nr. 56, 27.02.1925.

76 Samas; J. Tshakste ja Sir Drummondi lahkumine. – *Kaja*, nr. 56, 27.02.1925.

77 Samas.

Drummondi ning Paul Mantouri fotodega varustatud biograafiad⁷⁸, millede sarnasus ning teksti kohatine sõna-sõnaline kokkulangevus viitab ilmselt Välisministeeriumi poolt ette antud informatsioonile. Sama päeva *Päevalehe* juhtkiri leidis, et ei ole vaja oodata kõikide Balti liitu oodatavate riikide järgi, vaid liit peaks alguse saama Eesti ja Läti sõprusel⁷⁹. *Postimees* kirjutas, et võõrvõimude all elades jäid mõlemad rahvad sisemiselt võõrasteks. Vene riigiduuma valimised olid esimeseks poliitiliseks sündmuseks, mille käigus riikide esindajad said poliitikutena kokku. Peale ühiseid võitlusi, piiriküsimustes kokku leppimist ja sõjakahjude hüvitamist lähenesid mõlemad riigid üksteisele, seda kiirendasid 1. detsembri sündmused ning veelgi kiirendab Läti presidendi visiit Eestisse⁸⁰. Sama päeva *Kaja* rõhutas, et on üldse esimene kord, mil Eestit külastab teise riigi nii kõrge esindaja ning see, et esimeseks tähtsaks külaliseks on Läti president, on eriti tähendusrikas⁸¹. *Vaba Maa* oma 24. veebruari erinumbris leidis, et seitse aastat iseseisvumisest, Läti presidendi visiit ning Rahvasteliidu esindaja külaskäik kokku moodustavad Eesti jaoks kolmekordse püha⁸² ja arvas, et selline naabrite-vaheline läbikäimine on suur samm, millele on kaasa aidanud paljud kuid eelkõige saadikud Jānis Seskis ja Julius Seljamaa⁸³.

Eesti ajakirjandus hindas vabariigi 7. aastapäeva pidustusi ja kõrgete külaliste vastuvõtmist igati kordaläinuks⁸⁴. Häid hinnanguid said paraadi korraldus ja õpilastele aktuste ja kõnekoosolekute korraldamine. *Päevaleht* leidis, et pidustuste rahvarohkusele andsid tõuke 1. detsembri sündmused ja „rahvas tahtis nagu loomusunnil üldist meeleavaldust toime panna nende kavatsuste vastu, mis tol kurval ja kurjal päeval ilmsiks tulid, tahtis kõigile kuuldavalt ütelda, et ta riigi iseseisvuse kui oma asja peale vaatab, et see päev ei ole mitte „kroonu püha“, mida keegi „nemad“ pühitsevad, kuna rahvas ainult aia takka pealt vaatab, vaid et see on tõsine rahvuslik püha“⁸⁵ ning, et selline rahva tahte ilmsikstulek oli neis päevades kõige väärtuslikum. Aga leidis ka, et rahva suurt osalemissoovi oleks tulnud paremini ette näha ning oleks tulnud veel rohkem avalikke koosolekuid korraldada, et kõik huvilised oleksid ära mahtunud. Koosolekuid oleks võinud pidada kirikutes ja vabrikutes ning eriti töölislinnaosades Pelgulinnas, Lillekülas ja Koplis. Nii jäeti kasutamata hulk võimalusi, kirjutas *Päevaleht*, „riiklise mõtte selgitamiseks, mis nüüdsel aastapäeval paljude heade

78 Tere tulemast, kallid külalised! – *Postimees*, nr. 53, 23.02.1925; Eesti Vabariigi seitsmenda iseseisvuse päeva pühitsemine. – *Vaba Maa*, nr. 44, 23.02.1925; *Kaja*, nr. 52, 23.02.1925.

79 Eesti-Läti sõpruspäevad. – *Päevaleht*, nr. 52, 23.02.1925.

80 Läti riigipea külaskäigu puhul. – *Postimees*, nr. 53, 23.02.1925.

81 Kõrged külalised. – *Kaja*, nr. 52, 23.02.1925.

82 Seitse aastat. – *Vaba Maa*, nr. 45, 24.02.1925.

83 Vabadusest ja pidust. – *Vaba Maa*, nr. 45, 24.02.1925.

84 Vabariigi 7. aastapäeva pidustused. – *Päevaleht*, nr. 54, 25.02.1925.

85 Pidupäevade järelmuljed. – *Päevaleht*, nr. 56, 27.02.1925.

tingimuste ühtesattumisel kõige paremat vastukõla oleks leidnud⁸⁶.

Kirikutele tähelepanu pööramata jätmisele viitas ka *Eesti Kirik*, mis leidis, et piduliku jumalateenistuse puudumine Läti presidendi ja Rahvasteliidu esindajate vastuvõtmise kavas on kahetsusväärne ning see puudumine jättis tühja koha kõrgete külaliste südamesse⁸⁷. Ka *Postimehest* leiab naljaga pooleks tehtud etteheite Läti presidendi visiidi korralduse suhtes: „Tartu oli mures, et naaberriigi president siia sisse ei tulnud. Sõitis ainult läbi Tartust. Uhkeks ta end küll ei pidavat, aga aega ei olevat jatkunud. Nad seal Tallinnas on ikka niisuguse enesepoole kiskuvate kalduvustega ja, näe, seadsidki pika ja üksikasjaliku külaskäigu programmi minutite ning sekundite peale kokku, et tõesti tartlased veenduma pidid: ega sealt meie jaoks ikka midagi üle ei jää. Noh, ja ei jäänudki“⁸⁸.

Oma riigi presidendi kõige esimene välisvisiit leidis ka Läti ajakirjanduses palju kajastamist. Sarnaselt Eesti ajakirjandusega, olid Läti ajalehtede artiklid paljuski sündmusi kirjeldavad, hinnanguid ja arutlusi Eesti ja Läti suhete teemal avaldati vähem.

Läti Vabariigi ametlik päevaleht *Valdības Vēstnesis* edastas lugejatele president Čakste vastuvõtmise üksikasjaliku kava, kajastas visiidi kulgu ning trükkis ära riigipeade kahel päeval peetud kõnede tekstid⁸⁹.

Väga põhjalikult kajastas president Čakste visiidi toimumisega seotut populaarne, üldistest poliitika- ja ühiskonnaelu sündmustest kirjutav *Latvijas Vēstnesis*. Presidendi vastuvõtu kavaga sai tutvuda 19. veebruari numbris⁹⁰. 21. veebruari numbri esilehel anti teada, kes kuuluvad presidendi saatjaskonda, ja avaldati artikkel kindral Laidonerile Karutapjate I järgu ordeni annetamise kohta⁹¹. *Latvijas Vēstnesis* leidis, et see, et just Läti ja Eesti olid esimesed, kes sõlmisid vastastikkuse lepingu ja ka see et nad esimestena riigivisiidini jõuavad, on loomulik. Need riigid tõendasid esimesena oma sõprust ja ühinemist kogu ilma ees. See külaskäik ei ole mitte lihtne viisakus- ja sõprusevisiit ja tõendab mitte ainult seda, et riikide vahel ei ole tüliküsimusi ja lahkuminekuid, vaid ka seda, et on alanud koostöö selle sõna tõesises mõttes. Läti ja Eesti jäävad aluseks laialdasele Balti riikide liidule⁹². 24. veebruari leht refereeris kahel leheküljel Eesti ajakirjandust ning edastas riigivanem Jaaksoni ja president Čakste kõnede tekstid⁹³. Hinnates president Čakste vastuvõtmist eestlaste poolt, kirjutas *Latvijas Vēstnesis*, et „eestlased on muidu jahe ja

86 Samas.

87 Kuhu jäid teised? – *Eesti Kirik*, nr. 11, 19.03.1925.

88 Reporterit ringvaade. – *Postimees*, nr. 60, 2.03.1925.

89 Latvijas Valsts Prezidents Igaunija. – *Valdības Vēstnesis*, nr. 44, 24.02.1925; Svinības Rēvelē. – *Valdības Vēstnesis*, nr. 45, 25.02.1925; Svinības Rēvelē. – *Valdības Vēstnesis*, nr. 46, 26.02.1925.

90 Latvijas Igaunijas draudzības svinības Rēvelē. – *Latvijas Vēstnesis*, nr. 40, 19.02.1925.

91 Lātschplescha ordeņa 1. schķira- ģeneralim Laidoneram. – *Latvijas Vēstnesis*, nr. 42, 21.02.1925.

92 Muhsu valsts galvas apziemojums Igaunijā. – *Latvijas Vēstnesis*, nr. 42, 21.02.1925.

93 Muhsu valsts presidents Igaunijā. – *Latvijas Vēstnesis*, nr. 44, 24.02.1925.

tagasihoidlik rahvas, kuid kui nad innustuvad või satuvad vaimustusse, võib näha, et see tuleb südamest⁹⁴.

Ka sõltumatu nädalaleht *Balss* arvas, et president Čakste sai Eestis väga sooja vastuvõtu osaliseks ning kordas *Päevalehes* ilmunud mõttearendust, et tallinlased on ka varem näinud kroonitud peade tähtsaid külastusi, ent kunagi varem ei ole rahvas ühte riigipead nii südamlikult vastu võtnud kui nüüd Läti presidenti. „Ja võib kindlalt väita,“ kirjutas leht „et ei ole ühtegi eestlast, kes ei sooviks president Čakste isikus tervitada kogu Läti rahvast“⁹⁵.

Samuti ennast sõltumatuks nädalaleheks nimetava *Pirmdiena* juhtkiri leidis, et Eestit ja Lätit seovad ühised huvid ning ajaloolised sidemed, mis on tugevnenud riikidevahelise lepingu sõlmimisel ning peale Eesti rahva 1. detsembril aset leidnud eksami sooritamist ja Läti presidendi visiit juhatab sisse Balti riikide jätkuva lähenemise Balti liidu moodustamiseks⁹⁶.

Rahvuslaste häälekandja *Latvis* kirjutas 24. veebruari numbris Eesti iseseisvuspäevast, mainides, et Eesti ja Läti vaheline sõprus on kasvanud juba pikki aastaid, seda on omavaheliste lepingutega tugevdatud ja 1. detsembri riigipöördekatse Eestis peaks ka Läti riiki innustama oma riiki kaitsma ja tugevdama⁹⁷.

Sotsiaaldemokraatide ajaleht *Sociāldemokrāts* märkis samuti ära Eesti riigi sünnipäeva, mainides, et eestlased suutsid iseseisvuse saavutada varem kui lätlased ning soovis Eesti rahvale riigi sünnipäeva puhul, et „olgu ees päikeselised päevad demokraatia ja sotsialistliku progressi valguses“⁹⁸. Millegipärast kumbki laia levikuga ajaleht president Čakste visiiti Eestisse ei kajastanud.

Riias ilmunud venekeelne leht *Сегодня* avaldas 24. veebruaril Eesti ja Läti teemalise erinumbri, milles välisminister Meierovics rõhutas 1923. aastal sõlmitud riikidevahelise leppe tähtsust ning võttis kokku Läti ja Eesti koostöö põhijooned – iseseisvuse kindlustamine Balti liidu toel, majanduslik ja kultuuriline lähenemine ning ühised rahupüüded⁹⁹.

Saksakeelne *Rigasche Rundschau* hoidis samuti oma lugejaid president Čakste visiidi kulgemisega kursis, mainides, et visiidi näol ei ole tegemist diplomaatiliste viisakusavaldustega, vaid kahe riigi vahelise ühtekuuluvustunde avaldusega¹⁰⁰ ning refereerides riigipeade kõnesid, milles avaldati lootust, et Eesti ja Läti liit saab aluseks laiemale Balti liidule¹⁰¹.

94 Svētku dienas Igaunijā. – Latvijas Vēstnesis, nr. 46, 26.02.1925.

95 Vēstule no Tallinnas. – Balss, nr. 50, 3.03.1925.

96 Estijas valsts svehtkos. – Pirmdiena, nr. 3, 23.02.1925.

97 Igaunijas valsts svētkos. – Latvis, nr. 1025, 24.02.1925.

98 Igaunijas republikas gada svētkos. – Sociāldemokrāts, nr. 44, 24.02.1925.

99 Основы Латвийско–Эстонского сближения. – Сегодня, N. 44, 24.02.1925.

100 Die Revaler Festtage. – Rigasche Rundschau, N. 44, 24.02.1925.

101 Das est – lettlandische Bündnis als Basis eines baltischen Staatenbundes. – Rigasche Rundschau, N. 47

Kokkuvõttes võib öelda, et Läti ajakirjandus omistas president Čakste visiidile suurt tähtsust ning Eesti-poolset sõbralikku ja väga rahvarohkeks osutunud vastuvõttu hinnati kõrgelt.

1.3 Riigivanem Jüri Jaaksoni vastuviit Läti Vabariiki 9.–11.05.1925

1.3.1 Visiidi ettevalmistus ja kulg

President Čakste Eesti-visitil ajal lepiti kokku, et riigivanem Jaaksoni vastuviit toimub sama aasta mais. Mõningatest teadetest selgub, et esialgu plaaniti riigivanema vastukülaskäik ette võtta mai keskel¹⁰². Ehkki see aeg, nagu saadik Julius Seljamaa telegrammis riigivanemale kirjutab, sobinuks ka lätlastele, soovitas ta siiski kaaluda kas mai alguse või lõpu kuupäevi. J. Seljamaa viitas, et 15. mail on Leedu Asutava Kogu asutamise tähtpäev, mida pühitsetakse Kaunases pidulikkuse ja paraadiga ning juhul kui see sündmus ning Eesti riigivanema viit Läti toimuksid samaaegselt, paneks see Riias resideerivad, aga ka Leetu akrediteeritud saadikud ja sõjaväeesindajad raskesse olukorda. „See asjaolu võiks Kovnos väikese meelepaha välja kutsuda, pealegi kui arvesse võtta Leedu närvilikkust ja asjaolu, et Riigivanema külaskäik Riiga mitte tingimata ei peaks kokku langema 15. mai peale“¹⁰³. Suhtes Leeduga tuli arvestada ka Riigikogu esindajate 14.–21. maile planeeritud külaskäiguga Poola¹⁰⁴. Sellest, et riigivanema viit siiski mai algusesse kokku lepiti, rääkis ajakirjanikele Genfist Rahvasteliidu nõupidamiselt naasnud välisminister Pusta¹⁰⁵ ning see info jõudis ka aprilli alguse ajalehtedesse¹⁰⁶.

Läti lehtede teatel moodustati Eesti riigivanema külaskäigu ettevalmistamiseks erikomisjon, kuhu kuulusid välisminister Z. A. Meierovics, Riia linnapea Alfrēds Andersons ning sõja- ja siseministeriumi esindajad. Erikomisjoni tööd juhtis Seimi saadik Vilis Holcmanis¹⁰⁷. Riigivanemat saatva delegatsiooni koosseisu kuulusid ajakirjanduse andmetel välisminister K. R. Pusta, sõjaminister kindral Soots ja portfelli minister Karl Ast, samuti kõrgemad ametnikud ning ohvitserid. Ehkki riigikogu esimees J. Tõnisson ja kindral Laidoner said mõlemad president Čakste käest tema Eestis viibimisel isiklikud kutsed, ei olnud selge,

27.02.1925

102 Riigivanem sõidab Riiga 15. mail. – Sakala, nr. 33, 19.03.1925; Eesti saadik Riias Julius Seljamaa telegramm riigivanemale 24.03.1925. – RA ERA.957.7.90, l. 10.

103 Eesti saadik Riias Julius Seljamaa telegramm riigivanemale 24.03.1925. – RA ERA.957.7.90, l. 10.

104 Riigikogu esitajate külaskäik Poolamaale. – Päevaleht, nr. 115, 1.05.1925; Riigikogu liikmed Poolas. – Päevaleht, nr. 135, 21.05.1925.

105 Välisminister Pusta jutuaamine ajakirjanikkudega. – Postimees, nr. 91, 2.04.1925.

106 Riigivanema külaskäik Läti. – Kaja, nr. 90, 3.04.1925; Riigivanema külaskäik Riiga. – Postimees, nr. 92, 3.04.1925; Igaunijas valsts vezako vesoschanas Latvija. – Balss, nr. 77, 4.04.1925.

107 Igaunijas valsts vezaka sanemschanai. – Latvijas Sargs, nr. 85, 18.04.1925; Eesti riigivanema Riiga sõidu eel. – Päevaleht, nr. 106, 22.04.1925; Ettevalmistused Riias Eesti Riigivanema küllasõiduks. – Kaja, nr. 104, 23.04.1925.

kas nemad riigivanemat saatva delegatsiooni hulka kuuluvad¹⁰⁸. Visiidi ametlikku delegatsiooni kuulusid välisminister Pusta, sõjaminister Soots, portfellita minister Ast, kindralstaabi ülem kindral Tõrvand, merejõudude juhataja mereväekapten Hermann Salza, II diviisi ülem kindralmajor Ernst Põdder, välisministeeriumi administratiivosakonna juhataja Johannes Markus, Tallinna linnapea Anton Uesson, riigivanema adjutant kapten Henn-Ants Kurg ja sõjaministri adjutant leitnant Aleksander Landsberg. Riigivanemat saatsid ka seitse ajakirjanikku: Ewald Ammende (*Revaler Bote*), Harald Vellner (*Vaba Maa*), Aleksander Grünthal (*Päevaleht*), Peeter Pilski (*Poslednija Ivestija*), Harry Koch (*Kaja*), Georg Meri (ETA) ning fotograaf Karl Akel. Riigivanemaga sõitsid kaasa Läti saadik Eestis J. Seskis abikaasaga, Eesti saadik Lätis J. Seljamaa ning tõlgina Riia saatkonna ametnik Johann Schönberg¹⁰⁹.

Seoses Eesti riigipea visiidiga omistati Läti sõjaväelastele ka Vabadusriste, ent teadmata põhjustel ei tehtud seda riigivanema poolt isiklikult ja osana riigivisiidi kavast. Vabaduse Ristid andis autasu pälvinutele, näiteks siseminister kolonel Eduards Laimiņšile, peastaabi ülem kindral Mārtiņš Peniķisele, relvastuse ülem kolonel Jēkabs Rūdolfs Ruškevičsile, Läti Mereväe juhataja admiral Archibald von Keyserlingile jt üle saadik Seljamaa 7. mail, vaid kaks päeva enne riigivanema visiiti¹¹⁰.

Riigivanem Jaaksonile ja Eesti delegatsioonile saadeti 8. mai õhtuks vastu lätlaste erirong. Kahest salongvagonist ja ühest teise klassi vagunist koosnev rong oli mitte ainult erirong, vaid ka väga eriline rong – Läti ajakirjanduse andmetel kirjutas tsaar Nikolai II just selles rongis 1917. aastal alla troonist loobumise aktile¹¹¹. Esimene pidulik vastuvõtt riigivanemale leidis aset 9. mai varahommikul Valkas, kus riigivanemat tervitasid Läti presidendi esindaja kolonel Eduard Kalniņš, sõjaväe auvahtkond, kaitseliit, kohalike organisatsioonide esindajad, kooliõpilased ja Ruhja keskkooli pasunakoor. Pidulikud

108 Riigivanema Riiga sõidu delegatsioon. – Päevaleht, nr. 101, 17.04.1925; Riigivanema külaskäik Lätti.– Kaja, nr. 100, 18.04.1925; Riigivanema külaskäik Läti presidendile 9.-11. maini. – Postimees, nr. 104, 19.04.1925.

109 Välisministeeriumi administratiivosakonna juhataja volitus. – RA ERA.957.7.90 l. 28–29; Riigivanema külaskäik Läti presidendile. – Päevaleht, nr. 123, 9.05.1925.

110 Pihlak, J. Karutapjad ja ristimehed, lk 57; Vabadusrist Läti välisministri abile. – Kaja, nr. 118, 9.05.1925

111 Nii Läti kui Eesti ajalehed kirjeldasid rongi sisemust põhjalikult. Tumesinistes salongvagunites on seintel karjala kasest vineer, salongi laes ja seintel ripuvad elektrivalgustusega lühtrid. Riigivanemale eraldatud vaguni sisemus on luksuslik ja avar. Selles on pehme mööbel, malelaud, sisetelefon ühendusega kõrvalvagunisse, seinal termomeeter ning seade, mis näitab rongi sõidu kiirust, põrandal suur vaip. Vaguni päritolu kohta selgitavad lehed, et see kuulus Vene vürst Feliks Jussupovile, kes andis selle Põhjarinde ülemjuhatajale kindral Nikolai Ruzskile kasutada. Selles vagunis pidas Nikolai II Pihkvas olles telefoni teel läbirääkimisi Peterburiga ning kirjutas alla troonist loobumise manifestile. Salongvagon jäi Läti-Vene rahulepingu järgi Lätile ja tegi nüüd pärast kaheksat aastat esimese sõidu Eestisse. (Riigivanema erarong Riist välja saadetud. – Päevaleht, nr. 122, 8.05.1925; Riigivanema külaskäik Läti presidendile. – Päevaleht, nr. 123, 9.05.1925; Missuguses rongis sõidab Eesti riigivanem Lätisse? – Postimees, nr. 124, 9.05.1924; Riigivanema sõit Riiga. – Kaja, nr. 122, 9.05.1925; Vilzeens Igaunijas valts vezakam. – Latvijas Sargs, nr. 101, 8.05.1925).

tervitused leidsid aset veel Volmaris ja Võnnus ning Siguldas, kus riigivanemale esinesid lisaks kohalikule seltskonnale ka Riia õpetajate instituudi koor ning kirjanike ja ajakirjanike liidu esindus¹¹².

Eesti riigivanema vastuvõtmiseks tehti Riia majaomanikele korraldusi, et tänavad oleksid puhastatud ja majadel lehviksid võimalusel nii Eesti kui ka Läti lipud. Valitsuse hooned, eriti välisministeerium olid ehitud loosungitega, mis kujutasid Eesti ja Läti riigi vappe ja eestikeelset lauset „Õitsegu Eesti – Läti liit“. Riia raudteejaam oli Eesti riigivanema saabumise ajaks tavakodanikele suletud¹¹³. Eesti delegatsioonile olid jaama vastu tulnud Läti president, Seimi presiidium, valitsus, diplomaatiline korpus, kõrgemad sõjaväelased, Riia linnapea ning prefekt. Jaama esisel väljakul tervitasid riigivanem Jaaksonit organisatsioonide delegatsioonid, kõige ees Riia eestlaste esindus, kooliõpilased ja palju linnarahvast. Riigivanema rongi jaama jõudmisest andis teada 21 suurtükipaugust koosnev saluut. Mõlemad riigipead sõitsid lahtises autos ratsaeskordi saatel presidendilossi. Tänavatel jaamast lossini seisis üliõpilased, skaudid ja gaidid, alg- ja keskkooli nooremate klasside õpilased lippude ja lilledega. Lossis vahetati visiite – riigivanem tegi koos välisministritega visiidi presidendile, edasi järgnes visiit Seimi esimehe ja peaministri ning teiste ministrite juurde. Presidendilossis peeti ka kõigi külaliste osavõtul eine¹¹⁴. Peale lõunat kohtus riigivanem Eesti saatkonnas Riia Eesti Hariduse Seltsi liikmetega. Seltsi esindajad ise olid saadik Seljamaa kaudu kohtumise korraldamist riigivanem Jaaksoniga palunud, sest riigivanem, kes oli pikalt Riias elanud, oli olnud seltsi kauaaegne esimees¹¹⁵.

Enne lossis peetud õhtusööki esitles end riigivanemale diplomaatiline korpus. Kell seitse alanud mitmesaja osavõtjaga pidulikul õhtusöögil peeti visiidi esimesed pikemad kõned. President Čakste meenutas oma tervituskõnes riigivanem Jaaksonile eestlaste sooja vastuvõttu, mida ta koges visiidil Eestisse veebruaris ning kinnitas, et lätlaste tunded on niisama heatahtlikud ning rõhutas ka, et „/.../ sõlmides lepinguid, ei pea meie ennast mitte juhtida laskma teatavatest kasudest, missuguseid ühel võimalik oleks teise arvel saavutada, vaid valvelolekust meie ühiste huvide üle. Ühe poole nõrgestamine ei või sündida ilma kahju toomata meie liidule ja tähendab, meile enestele“¹¹⁶. Riigivanem Jaakson tänas presidenti ja Läti rahvast lahkete sõnade ja lahke vastuvõtu eest ning leidis, et „Läti edu on ka meie edu. Teie rõõmud on ka meie omad. Üheskoos tahame valvata, et mure ei pääseks enam muljuma

112 Riigivanema külaskäik Läti presidendile. – Päevaleht, nr. 123, 9.05.1925.

113 Eesti riigivanema ootel. – Postimees, nr. 123, 8.05.1925.

114 Riigivanema külaskäik Läti presidendile. – Päevaleht, nr. 123, 9.05.1925; Riigivanem Jaakson külaskäigul Latvias. – Postimees, nr. 125, 10.05.1925; Riigivanema külaskäik Läti presidendile. – Kaja, nr. 119, 10.05.1925.

115 Saadik Seljamaa telegramm riigivanemale 24.04.1925. – RA ERA.957.7.90, l. 12.

116 President Tschakste kõne Riigivanemale õhtusöögil 9. mail. – RA ERA.957.7.90, l. 42.

meie rahvaid. /.../ Oleksin õnnelik, kui meie külaskäigust Teile jääks tunne, et see meie sõpruse kinnitamiseks veelgi kaasa on aidanud, nii kui seda on teinud Teie Eksellentsi külaskäik Eesti¹¹⁷. Õhtusöögi lõpetas üliõpilaste ja skautide tõrvikurongkäik, mis kulmineerus presidendilossi ees mõlema riigi hümne ja üliõpilaslaule lauldes ja tõrvikuid ühises lõkkes põletades. Üliõpilastele ja skautidele sekundeeris Väinal asuvatelt laevadelt lastud ilutulestik¹¹⁸.

Visiidi kavast ei selgu, millal, aga külaskäigu esimesel päeval annetas president Čakste kui Läti Kolme Tähe ordu esimees külalistele Kolme Tähe ordenid. Riigivanem Jaakson pälvis 1. klassi aumärgi, välisminister K. R. Pusta ja Eesti saadik Riias J. Seljamaa 2. järgu märgid. Portfellita minister K. Astile, kapten Salzale ja välisministeeriumi administratiivosakonna juhataja Markusele annetati 3. järgu aumärgid. Tallinna linnaeapa A. Uuesson pälvis madalama järgu märgi. Millegipärast leidis see sündmus kajastamist vaid kahes eesti ajalehes¹¹⁹.

Teise külaskäigupäeva – pühapäeva hommikul asetas riigivanem Jaakson koos president Čakste, välisministrite Pusta ja Meierovicsi, sõjaminister Sootsi ja Läti sõjaväe esindajatega pärja Vabadussõjas langenud sõdurite ühishauale.

Kell 11 algas külaliste auks Esplanaadi väljakul sõjaväe paraad. Paraadist võtsid osa kolm jalaväerügementi, ratsaväeeskadron, suurtükiväebrigaad, sõjakooli kadetid. Osalejaid oli arvukalt, ajalehtede hinnangul 4000. Nelja orkestri saatel toimus üle poole tunni kestnud tseremoniaalmarss, mis paraadi kajastanud Eesti ajakirjanikele vägede distsipliini ja varustuse poolest hea mulje jättis¹²⁰.

Peale paraadi naasid riigipead presidendilossi, mille juures vaadati ära seltskondlike organisatsioonide rongkäik. Lossis anti riigivanem Jaaksoni auks lõunasöök. Kõne pidas Seimi spiiker Pauls Kalniņš, kes tervitas Läti Seimi nimel Eesti riigivanemat ning riigivanema isikus kogu Eesti rahvast. Spiiker peatus oma kõnes Eesti ja Läti ühisel minevikul ning leidis, et töö tollide ühtlustamiseks mõlema riigi vahel on olnud suur ja avaldas lootust, et see töö häid tulemusi annab¹²¹. Riigivanem Jaakson tänas spiikrit ning sõnas: „Meie rahvaid ühendab mitte üksnes see paberline leping, mis on allakirjutatud meie esitajate poolt 1.11.1923. Veel palju suuremal määral ühendab meie rahvaid see seesmine äratundmine iga üksiku rahva liikme juures, et meie rahvaste saatus on kindlasti seotud üksteisega. See äratundmine, see solidaridäädi tunne on tunginud sügavasse meie rahvaste hingesse, sügavasse iga üksiku rahva

117 Riigivanema vastukõne president Tshakstel õhtusöögil 9. mail. – RA ERA.957.7.90, l. 46.

118 Riigivanema külaskäik Läti presidendile. – Kaja, nr. 119, 10.05.1925.

119 Riigivanem Lätimaal. – Vaba Maa, nr. 108, 12.05.1925; Riigivanem Riias. – Sakala, nr. 55, 12.05.1925.

120 Riigivanema vastuvõtmise pidustused Riias. – Päevaleht, nr. 126, 12.05.1925; Riigivanem Lätimaal. – Vaba Maa, nr. 108, 12.05.1925; Riigivanema külaskäik Lätisse. – Kaja, nr. 120, 12.05.1925.

121 Saema esimehe kõne 10.05.1925 – RA ERA.957.7.90, l. 49.

liikme hingesse“. Riigivanem lisis, et mõlema riigi kohus on toimetada nii, et see vastastikkune ühistunne kasvada ja areneda võiks¹²².

Pealelõunal algas Esplanaadil suurejooneline spordipidu, mille avasid president Čakste ja Läti olümpiakomitee esimees Jānis Dikmanis. Spordipeo osaliste rongkäigust võtsid osa mootorrataste selts ja Läti hobuste seltsi ratsanikud, spordivõistlustel osales ka Leedu sportlaste delegatsioon¹²³.

Riigivanema visiidi kava jätkus Riia advokatuuri vastuvõtuga ringkonnakohtu hoones. Vannutatud advokaatide nõukogu esimees Andrejs Bērziņš pöördus tervitussõnadega riigivanema ja tema isikus ka endise kolleegi poole – riigivanem Jaakson töötas 15 aastat Riias advokaadina – ning soovis, et õigluse ja seaduslikkuse idee jääks ka edaspidi aluseks Eesti ja Läti rahvaste ühiste huvide arendamisel ja lõpetas kõne Vana-Rooma poliitik Sallustiuse sententsi kasutades: „Õitsegu ja kasvagu Eesti – Läti sõprus teadmises, et „concordia res parvae crescent“ (üksmeelega kasvavad väikesed asjad)¹²⁴. Riigivanem Jaakson tänas endisi kolleege.

Õhtu lõppes galaetendusega Rahvusooperis, kus esitlusele tuli Georges Bizet' ooper „Carmen“ ning õhtusöögiga Mustpeade maja saalis.

Visiidi viimane päev algas presidendilossi valges saalis ooperijuhi Teodors Reiteri koori muusikalise tervitusega ning jätkus haridusministeeriumi korraldatud lastehommikuga Rahvusooperis. Lastehommiku kava oli soe ja südamlük – Läti lapsed tervitasid Eesti riigivanemat eestikeelse sõnavõtuga ning palusid viia kaasa tervitusi Eesti lastele¹²⁵.

Riia linn korraldas külaliste auks Väikese Gildi saalis lõuna. Riia linnapea Alfrēds Andersons rõhutas eesti ja läti rahva sarnasusi: „Meie kahe rahva iseloomu karakteristikud jooned on: kõigist katsumistest üleolev energia, töövaimustus, isamaa-armastus, terav ja külm asjalikkus“ ning leidis, et riigivanema külaskäik, mille puhuks Riia on end pidurüüsse sättinud, kroonib Eesti ja Läti sõprust¹²⁶. Riigivanem Jaakson tänas ning soovis Riia linnale kasvamist ja õitsengut¹²⁷.

Peale lõunat sõideti erirongiga Buldurisse, kus Läti Kaupmeeste Liit pakkus samas hoones, milles peeti 1920. aastal viie riigi osavõtul Bulduri konverents, eine. Võib arvata ja eeldada, et einestamisel vesteldi tolliliidu sõlmimise teemadel, ehkki ajalehed sellist informatsiooni ei edasta.

122 Riigivanema vastus Seimi presidendile 10.05.1925. – RA ERA.957.7.90, l. 51–52.

123 Riigivanema külaskäigu puhul Latvias. – Postimees, nr. 124, 9.05.1925.

124 Läti advokatuuri esindaja kõne riigivanemale 10.05.1925. – RA ERA.957.7.90, l. 79.

125 Eilsed pidustused. – Postimees, nr. 127, 12.05.1925.

126 Riia linnapea kõne pidulikul einel, mis Riia linnavalituse poolt korraldatud 11. mail 1925, Tema Eksellentsi Eesti Vabariigi Riigivanema auks. – RA ERA.957.7.90, l. 62.

127 Riigivanema vastus Riia linnapeale 10.05.1925. – RA ERA.957.7.90, l. 59.

Riigivanema visiidi lõpetas õhtusöök Riia ohvitseride kasiinos. Riigivanem Jaakson tänas oma lahkumiskõnes president Čakstet, kogu Läti rahvast ja eriti Läti noori, öeldes, et Eesti ja Läti ühendus on pärandus noortele ning just noorusliku energiaga tuleks Eesti ja Läti riike arendada, ehitada ja üksteist töös taga kihutada¹²⁸. Eesti külaliste saatmine jaama kujunes ülipidulikuks, rahvarohkeks ja teatraalsekski. Tänavaid palistasid vanemate klasside õpilased, üliõpilased ja skaudid lippudega ning tuletõrjujad tõrvikute ja prožektoritega. Ristmikele olid paigutatud vanaaegsetes kostüümides kilpide ja piikidega ratsanikud. Ülikooli ees lavastasid rahvusteatri näitlejad elavaid pilte, mis kujutasid teineteisele käe ulatanud rahvuskangelasi Karutapjat ja Kalevipoega. Jaamas saluteeris suurtükipatarei Eesti riigivanema auks 21 pauguga ning kell 1.25 alustas rong tagasisõitu¹²⁹. Eestis korraldati riigivanema rongile pidulikud vastuvõttud Valgas, Tartus ja Tapal ning 12. mai keskpäeval Tallinnas, kus riigivanemat tervitasid valitsuse ja Riigikogu liikmed, kõrgemad riigiametnikud ning diplomaatiline korpus¹³⁰.

1.3.2 Riigivanem Jaaksoni visiidi kokkuvõtted ja kajastus ajakirjanduses

Riigivanema visiit leidis nii Eesti kui Läti ajakirjanduses palju kajastamist ja positiivset vastukaja. Visiidi-järgsetest kokkuvõtetest selgub, et nii riigitegelased kui ka press pidasid Eesti riigivanema külaskäiku igati kordaläinuks.

Riigivanem Jaakson tõi oma muljetest Läti-poolse vastuvõtu kohta välja suurte rahvahulkade ja eriti just paljude noorte osavõtu pidustustest. „Kogu vastuvõtt oma vaimustusega mõjus kui rahvamasside spontaanne manifestatsioon Läti–Eesti liidu kasuks. Niisugust vastuvõttu ei või iialgi korraldada ametlikult. See kõik näitab, et Eesti–Läti sõprus asub kindlal ja vankumata alusel“ ning lisas, et ehkki ametlikke läbirääkimisi külaskäigu ajal ei peetud, selgitati omavahel mitmesuguseid jooksvaid küsimusi¹³¹.

Ka välisminister Pusta kinnitas intervjuus ajalehtedele visiidist jäänud suurepärase muljet. Et kahe riigi vahelisi suhteid veelgi edasi arendada, pakkus välisminister välja ühise laulupeo pidamise mõtte ning arvas, et tuleks mõelda ka vastastikkusele keeleõppele kummagi maa koolides. Sõjaminister kindral Soots kiitis Läti sõjaväe head varustust ja arvas, et sõjaväe Vabadussõja aegne kangelasvaim on jäänud endiseks¹³².

Läti välisminister Meierovics sõnas eesti ajakirjanikele, et president Čakste visiiti

128 Riigivanema lahkumiskõne õhtusöögil 11.05.1925. – RA ERA.957.7.90, l. 78.

129 Riigivanem külaskäigult tagasi. – Kaja, nr. 121, 13.05.1925; Riigivanem külaskäigult tagasi. – Postimees, nr. 128, 13.05.1925; Riigivanem Riist tagasi jõudnud. – Päevaleht, nr. 127, 13.05.1925.

130 Riigivanem Tallinna jõudnud. – Vaba Maa, nr. 109, 13.05.1925; Riigivanem Riist tagasi jõudnud. – Päevaleht, nr. 127, 13.05.1925.

131 Riigivanema J. Jaaksoni muljed oma külaskäigult. – Postimees, nr. 127, 12.05.1925.

132 Eesti riigimehed külaskäigu muljetest Lätis. – Postimees, nr. 129, 14.05.1925.

vebruaris ning äsjalõppenud riigivanem Jaaksoni vastuvisiiti tuleks käsitleda tervikuna, sest üks visiit täiendas teist ning leidis, et liiduleping Eesti ja Läti vahel ei ole ratifitseeritud üksnes mõlema riigi parlamentide poolt, vaid ka mõlema maa rahva poolt¹³³.

Ka suuremad päevalehed tunnustasid riigivanema visiidi ja selle kajastamise olulisust. *Päevalehes* ilmus veel enne visiidi algust Eesti–Läti suhete üle arutlev artikkel, milles leiti, et Balti riikide geograafilise asendi tõttu on need riigid vahelülideks Nõukogude Venemaa ja Lääne-Euroopa vahel, olles seetõttu eeskantsiks Euroopale enamluse pealetungi vastu. Selline roll ei ole olnud Balti riikidele kerge ja just seetõttu on jõutud arusaamiseni, et tegutseda tuleks ühiselt. *Päevaleht* leidis, et Eesti riigivanema vastukülaskäik Läti presidendile ja peagi algav Soome presidendi külaskäik, on kinnitus riikide lähenemispoliitika õigsuses ning rõhutas, et kõik senised sammud on tehtud rahu kindlustamise nimel. Riigipeade vastastikkused külaskäigud annavad julgust samas sihis edasitöötamiseks¹³⁴. Teises *Päevalehes* ilmunud artiklis leiti, et sellised ajad, kus riikide suhtlus sõltus riigipeade omavahelisest meeldimisest või mittemeeldimisest, on möödas. Nii Eesti kui Läti riigipead on rahva tahte vahendajad ning nende vastastikkused visiidid on rahva sõpruse pidulik avaldus. *Päevaleht* avaldas lootust, et just tugevad liitlased Eesti ja Läti on need, kellega teised riigid ühineda võivad. „Balti liit peab loodud saama proovitud ahelana, millele lülid külge jätkatakse aegamööda, kuid seda kindlamini. Läti–Eesti on esimesed lülid selles ahelas“. Riigivanema külaskäik ei ole demonstratsioon või vaid viisakusvisiit, selle sihiks on mõlema rahva omavahelistele sõprussuhetele isikliku, näitliku kuju andmine¹³⁵.

Ka *Postimees* leidis, et riigivanema külaskäik kinnitab president Čakste visiidi ajal sõlmitud isiklike suhteid ning seeläbi tihendab suhteid kahe rahva vahel. Sarnaselt *Päevalehega* rõhutas *Postimees* Eesti ja Läti suhete rahumeelset iseloomu. Selleks, et rahulikult elada, on Eesti esimese riigina võtnud vastu vähemusrahvaste kultuurautonoomia seaduse ning ajalehe andmetel käib Lätis töö samasuguse seaduse vastuvõtmiseks. Riigivanem Jaaksoni Riia visiidiga väljendavad Eesti ja Läti oma soovi olla rahuteguriks Ida ja Lääne vahel¹³⁶. Hinnates riigivanema külaskäigu tulemusi, kirjutas *Postimees*, et visiit on hästi korda läinud ning riigivanema vastuvõtt oli nii Läti valituse kui rahva poolt soe ja sõbralik. Eesti–Läti lepingule oleks justkui rahva poolt allakirjutatud. Artiklis peatuti ka tolliliidu loomisel, mida 1923. aastal sõlmitud leping ette nägi. *Postimees* leidis, et tollilepingu sõlmimisel peab olema ettevaatlik ja sellega ei tohiks kiirustada. See on eelkõige majandusküsimus, mille juures peabki kauplema ning mille üle ei tohiks nüüd kohe ja

133 Eesti ajakirjanikud Meierovicsi jutul. – *Päevaleht*, nr. 127, 13.05.1925; Külaskäigu järelkajad. – *Vaba Maa*, nr. 109, 13.05.1925.

134 Eesmärk läheneb. – *Päevaleht*, nr. 119, 5.05.1925.

135 Riigivanema külaskäik Lätisse. – *Päevaleht*, nr. 123, 9.05.1925.

136 Riigivanema külaskäigu puhul Latvias. – *Postimees*, nr. 124, 9.05.1925.

peotujus otsustada¹³⁷.

Baltisakslaste ajaleht *Revaler Bote* trükkis 11. mai numbris ära Eesti ja Läti riigipeade kõned¹³⁸ ja mitmetes järgnevates numbrites ilmunud artiklites kajastas riigivanem Jaaksoni Riia-visit¹³⁹. Neis artiklites on võrreldes Eesti või Läti ajalehtedega vähem pateetikat ja kuigi baltisakslaste fookus on mujal – tähtsaks teemaks neis ajalehenumbrites on kultuurautonoomia ja Saksa kulturomavalitsuse loomine, on toon siiski sõbralik.

Läti ajakirjandus kajastas riigivanem Jaaksoni visiiti põhjalikult. *Valdības Vēstnesis* leidis, et riigivanema Läti külastus on tähenduslik sündmus noorte riikide ajaloos ning kõige parem garantii nende riikide tugevamaks ja jõukamaks saamisel¹⁴⁰. Häälekas ja antisemiitlikukski nimetatud ajaleht *Latvijas Sargs* andis välja riigivanem Jaaksoni visiidi auks Eesti erinumbri, mille päises sooviti eesti ja läti keeles „Elagu Eesti ja Läti sõprus!“¹⁴¹. Esilehel tutvustati lehelugejatele väikese biograafia abil riigivanem Jüri Jaaksoni ning manitseti pidupäevadeks unustama piiritülid ning sõjakahjud¹⁴¹. Järgmise päeva lehenumber tutvustas ka teisi Eesti delegatsiooni liikmeid Jaan Sootsi, Karl Robert Pustat, Karl Asti, Juhan Tõrvandit, Hermann Salzat, Johannes Markust¹⁴².

Rahvuslaste häälekandja *Latvis* soovis 9. mai erinumbris „Elagu Eesti ja Läti vendlus!“¹⁴³. Esilehel olid Eesti riigitegelaste fotod ja eestikeelne tekst vendluse pühadest. Sama lehenumbris ilmus ka Kaitseliitu tutvustav artikkel¹⁴³. Ka järgmise numbri esilehel olid Eesti delegatsiooni liikmete fotod, visiidi kava tutvustus ja riigivanem Jaaksoni Sigulda rongijaamast pressile jagatud muljed¹⁴⁴.

Ajalehe *Sociāldemokrāts* 9. mai numbris ilmus artikkel Eesti ja Läti ajaloo kokkupuutepunktidest¹⁴⁵, järgnevates numbrites tutvustati visiidi kava ning trükiti ära kõnede tekstid¹⁴⁶.

Nädalalehe *Balss* Eesti erinumber ütles esilehel suurelt: „Tere tulemast armsad Eesti külalised!“ ning pealkirja all eesti keeles: „Meie lätlased tunneme, et meid ei seo mitte ainult naabrite vahekord, rahvusvahelised lepingud, sõprus ja ühised huvid, vaid midagi palju

137 Meie riigivanema külaskäigu lõputulemus. – Postimees, nr. 129, 14.05.1925.

138 Das estländisch – lettländische Bündnis. – Revaler Bote, N 103, 11.05.1925.

139 Der Besuch des estländischen Staatsältesten in Riga. – Revaler Bote, N 103, 11.05.1925; Der Staatsälteste in Riga. – Revaler Bote, N 104, 12.05.1925; Zum Besuch des Staatsältesten in Lettland. – Revaler Bote, N 105, 13.05.1925.

140 Igaunijas Valsts Vecākais Latvija. – Valdības Vēstnesis, nr. 101, 8.05.1925.

141 Estijas valsts vecakais Jüri Jaaksons. – Latvijas Sargs, nr. 102, 9.05.1925; Igaunijas valsts presidenta vēšošanas gadījumam. – Latvijas Sargs, nr. 102, 9.05.1925.

142 Igaunijas valsts vecakā pavadoni. – Latvijas Sargs, nr. 103, 10.05.1925.

143 Vendluse pühadel. – Latvis, nr. 1083, 9.05.1925; Igaunijas aissargi. – Latvis, nr. 1083, 9.05.1925.

144 Igaunija vēsi Latvijā. – Latvis, nr. 1084, 10.05.1925; Igaunijas valsts vecakais J. Jaaksons par usņemšanu Latvijā. – Latvis, nr. 1084, 10.05.1925.

145 Igaunija viesiem iebraucot. – Sociāldemokrāts, nr. 102, 9.05.1925.

146 Igaunijas viesi Rīgā. – Sociāldemokrāts, nr. 103, 12.05.1925; Lavijas – Igaunijas brālības svinības Rīgā. – Sociāldemokrāts, nr. 104, 12.05.1925.

suuremat: ühine ajalooline saatus, hulk ühiseid võitlusi, mis meid üksteisele lähedale toonud, meie sõprust kinnitanud ja meid sugulasteks teinud. Meie tunneme, et oleme vennad. /.../ Päikese iga Eesti-Läti vennlusele!“ Samas numbris tutvustati Läti sõitnud Eesti riigitegelasi, aga ka rahvusepost Kalevipoega¹⁴⁷.

Muidugi oli Eesti riigivanema visiit ka kohaliku ajalehe *Rīgas Ziņas* fookuses. Eesti erinumbris soovis ajaleht „Elagu Eesti ja Läti rahvaste liit!“ ning fotodega illustreeritult kajastas visiiti ka mitmes järgmises numbris¹⁴⁸.

1.4 Kokkuvõtvalt 1925. aasta visiitidest

1925. aastaks olid Eesti ja Läti suhted kujunenud paremateks kui kunagi varem. Selleks ajaks oli suudetud lahendada erimeelsused riigipiiri ja sõjakahjude osas ning 1923. aastal sõlmitud riikide vaheliste lepingute paketist loodeti majanduslikku ja poliitilist kasu. Mõlemad riigid mõistsid omavahelise koostöö vajadust ja loodeti, et sõlmitud lepingutest, millega võiksid ühineda ka teised riigid, saab alus Balti liidule. 1925. aasta veebruaris toimunud Läti president Jānis Čakste visiiti ning sama aasta mais aset leidnud Eesti riigivanema Jūri Jaaksoni vastuviisi Riiga, võib pidada kõrghetkedeks kahe riigi suhetes.

Mõtteid Eesti ja Läti riigipeade visiitide osas vahetati juba 1924. aastal, ent kumbki riik ei tahtnud astuda esimest sammu. Läti arvas, et Eesti riigipea peaks esimesena visiidi tegema ja Eesti valitsusringkondades leiti, et Läti kui noorem ja Vabadussõjas abi vajanud riik, peaks esimesena visiidi ette võtma. Katalüsaatoriks osutus 1924. aasta 1. detsembri kommunistlik riigipöördekatse, mille eduka mahasurumise järel, võttis Läti riik visiidi kokkuleppimise osas initsiatiivi. Lepiti kokku, et Läti Vabariigi president Jānis Čakste võtab osa Eesti riigi seitsmenda iseseisvuspäeva pühitsemisest 24. veebruaril 1925. Tegemist oli esimese korraga, mil ühe Balti riigi riigipea külastas naaberriiki ning sellepärast valmistuti visiidiks põhjalikult. Kuna samal ajal president Čakstega viibis Eestis ka Rahvasteliidu kõrge esindus eesotsas peasekretär Drummondiga, ei olnud pidupäevade kavas ruumi tööalastele kohtumistele.

Ka riigivanem Jaaksoni riigiviisit 1925. aasta mais kujunes lihtsalt sõbralikuks vastuviisidiks president Čakste visiidile veebruaris. Ehkki riikide omavahelises suhtluses olid parajasti tulipunktis läbirääkimised tolliliidu üle, siis kõige kõrgemal tasandil, näiteks väljasõidul Buldurisse, kus Läti Kaupmeeste Liidu poolt oli teelaud korraldatud, neid küsimusi ei arutatud.

147 Tere tulemast armsad Eesti külalised. – Balss, nr. 102, 9.05.1925.

148 Pie Igaunijas valsts vecakā. – Rīgas Ziņas, nr. 102, 9.05.1925; Latvijas-Igaunijas saimnieciskās attiecības. – Rīgas Ziņas, nr. 102, 9.05.1925.

2. Visiidid 1933. aastal

2.1 Suhete jahenemise periood 1926–1933

Visiitidel sõnades deklareeritud teineteisemõistmisest ja ühtsusest ei kippunud igapäevases reaalsuhtluses just palju järgi jääma. Esimesed arusaamatused Eesti ja Läti vahel tekkisid juba vaid mõni nädal peale riigivanem Jaaksoni visiidi toimumist. Eestlased olid solvunud Läti ajalehtedes (Jaunākās Ziņas ja Neues Tageblatt) ilmunud teadete pärast, nagu Eesti oleks Riiga planeeritud Eesti, Läti ja Leedu välisministrite konverentsi korraldamise vastu. Lätlasi omakorda häiris see, et Poolat külastav Riigikogu delegatsioon läbi Riia sõites seal peatust ei teinud. V. Munters kirjutas ringkirjas Läti välisministeeriumile: „Pärast oma riigipea pidulikku ja suurejoonelist vastuvõttu sõitsid eesti rahvaasemikud tasakesi läbi Riia ega saanud kokku ühegi Läti Seimi või valitsuse esindajaga ja siis hakkasid ilmuma telegrammid suurejoonelistest pidustustest Poolas, mis kestsid terve nädala“¹⁴⁹. Erinevatel põhjustel katkesid ka riigivisiitidega kinnitatud isiklikud sidemed kõrgemate riigitegelaste vahel. Eesti ja Läti suhete jahenemises ning Balti koostöö vinduma jäämises nähakse ühe põhjusena Läti riigitegelase Z. A. Meierovicsi ootamatut surma¹⁵⁰. Oma ametist taandusid riigivanem J. Jaakson ja välisminister K. R. Pusta ning mõni aasta peale Eesti külastamist 14.03.1927 suri ka Jānis Čakste.

Keskseks lahendamata küsimuseks Eesti ja Läti suhetes sai 1923. aasta 1. novembri liidulepinguga ette nähtud tolliuniooni sõlmimine. Lepingus fikseeriti üldised ühised seisukohad ja nähti ette segakomisjoni loomine, kes töötaks välja ühised tollitariifid. Esialgseks eesmärgiks oli tollitariifide kaotamine mõnede eranditega riikide monopolikaupadele või kaudsete maksudega kaupadele. Komisjoni eeltööd tolliliidu sõlmimiseks jäid erinevatel põhjustel venima: uniooni vastased Eestis kartsid Riia ülemvõimu tekkimist Lõuna-Eestis ning pooldasid tollivabadusele järk-järgulist üleminekut, Eesti ja Läti suhteid mõjutas ka majandusküsimuste arutamisel välisminister Meierovicsi surm ja mõlemas riigis tekkinud üldine poliitiline ebastabiilsus. Läbirääkimiste edendamiseks muudeti komisjoni koosseisu. 1926. a. lõpus moodustati päris uus komisjon, kes valmistas ette 5. veebruaril 1927 välisministrite allkirjastatud Eesti ja Läti vahelise tolliuniooni lepingu. Kogu uus leping pidi jõustuma 1.01.1932. Uusi pingeid Eesti ja Läti suhetesse tõi Nõukogude Liidu ja Läti vahel sõlmitud soodne kaubandusleping ning mittekallaletungilepingu paraferimine. Selline olukord pani Eesti kahtlema mitte ainult kaubandussuhete võimalikkuses, vaid Eesti-Läti liidu või Balti riikide liidu idees tervikuna. Tolliliidu loomisel kerkinud raskusi püüti leevendada kõikehõlmava liidu asemel väiksemate kaubanduslepingute sõlmimisega. 1928. a.

149 V. Muntersi ringkiri Läti välisministeeriumile 22.05.1925. – Eesti ja Läti suhted, lk 346–347.

150 Eesti ja Läti suhted, lk 9.

märtsis sõlmitud Eesti-Läti ajutine kaubaleping oli vähese efektiga. 1930. aastal moodustati komisjon, kes hakkaks uut kaubanduslepingut ette valmistama.

1931. a tuldi uuesti Eesti-Läti tolliuniooni loomise idee juurde tagasi, lootusega ka Leedu kaasamisele. Ehkki Balti riikide omavahelise tolliliidu loomine ei õnnestunud, on arvatud, et tolliküsimuste arutamine tihenda riikidevahelist suhtlust ja oli nii eelduseks 1934. aastal sõlmitud Balti Entente'ile¹⁵¹.

Rohkem kui varasematel aastatel mõjutasid Eesti ja Läti välispoliitikat sisepoliitikas toimunud turbulentsid. Mõlemas riigis levisid neil aastatel erakondade rohkusest põhjustatud sagedased valitsuskriisid, mis samaaegselt üleilmse majanduskriisiga põhjustasid ühiskonnas suurt rahulolematust¹⁵². Sisepoliitiliste pingete ilminguid võis täheldada ka 1933. aasta riigipeade visiitide juures. Riigipeade varasematel visiitidel selline eripära puudus.

Erinevalt vaidlusi ning venima kippuvaid läbirääkimisi põhjustanud majandusküsimustest, oli organisatsioonide tasandil suhtlemine ja kultuurialaste suhete loomine lihtsam. Omavahel suhtlesid mitmed erialaliidud. Ometi võisid teravaks minna ka kultuurisuhted. Just neil aastatel kirjutasid Oskar Loorits ja Villem Ernits ajaleheveergudel artikleid peale sõda taasleitud liivlaste saatusest. Kriitika tõttu Läti valitsuse aadressil liivlastesse ükskõikse ja assimileerimist soodustava suhtumise tõttu, võttis Läti valitsus 1937. a Oskar Looritsalt riiki sisenemise õiguse¹⁵³.

2.2 President Alberts Kviesis külalisena Eesti X üldlaulupeol 23.–24.06.1933

2.2.1 Külaskäigu ettevalmistus ja kulg

President Kviesise külaskäik planeeriti algusest peale mitteametliku visiidina. Ajutiselt saadikukohustusi täitev Eesti Riia saatkonna esimene sekretär Jaan Mölder, kes Läti presidendi laulupeole küllakutsumise idee välja pakkus, viitas, et ka riigivanema ja Soome presidendi kokkusaamisel 1931 oli mitteametlik iseloom. Ka soovitas Jaan Mölder, et Läti riigipea külaskäigule võiks eelneda Eesti riigivanema osavõtt Läti 60. juubeli-laulupeost 17.–19. juunil ning ehkki viimati külastas Eesti riigivanem Jaakson Lätit ning diplomaatilise protokoll järgi peaksid riigipeade visiidid vaheldumisi toimuma, ei peaks suhetes Eesti ja Läti vahel kõigist välissuhtluse peensustest kinni pidama. Külaskäikudest võiksid osa võtta ka välisministrid, sest, nagu kirjutas Mölder „et selle juures meie välisministrid saavad palju asju selgitada, mis meil diplomaatilisel teel venivad, on selge. Tundes hra Kviesist ja hra Salnai'st

151 Medijainen, E. Eesti välispoliitika Balti suund 1926 – 1934, lk 47–71.

152 Eesti ajalugu. VI, Vabadussõjast taasiseseisvumiseni, lk 86–91.

153 Liivlaste ja lätlaste suhetest Eesti seisukohast vaadates. – Postimees, nr. 71, 13.03.1925; Viieaastasest tööst Liivi rannikul. – Päevaleht, nr. 70, 14.03.1925.

lähemalt, olen ma arvamisel, et meie võime mitmetki küsimust edasi nihutada¹⁵⁴. Kirjavahetusest J. Mölder ja välisminister Ants Piibu vahel selgub, et president Kviesis, kes oli Tartu Ülikooli vilistlane, oleks soovinud osaleda eelmisel aastal Tartu Ülikooli juubelpidustustel, ent Eesti poolse jaheda suhtumise tõttu jäi tal siis Eestis käimata. Nüüd tahtnuks president sõita läbi Elva ja Tartu, sest Alberts Kviesis elas 1915-1918 sõjapõgenikuna Elvas ja Tartus, kus ta osales sõjapõgenike hoolduskomitee töös. J. Mölder soovitas kompensatsiooniks mullu ärajäänud sõidu eest ja täiendavatele kulutustele vaatamata, presidendi palvet kindlasti kaaluda¹⁵⁵. Välisminister Piip vastas, et tema ei näe läbi Tartu sõitmisel muud takistust, kui see, et suvel on ülikool kinni ning ka Fraternitas Estica, millega president Kviesise korporatsioon Lettonica „kartellis“ on, peab laulupeo puhul oma kommersi Tallinnas¹⁵⁶. Ilmselt just nendel põhjustel jäi president Kviesise Tartu külastamine ära.

Presidenti ja proua Kviesist saatsid külaskäigul Eestisse, kaitseminister (ka välisministri kohusetäitja) kindral Jānis Balodis, välisministri abi Vilhelms Munters, kindral Mārtiņš Hartmanis, Läti Ülikooli arheoloogiaprofessor Francis Balodis, presidendi adjutant kolonelleitnant Eduards Kuplais ja kaitseministri adjutant kolonelleitnant Kārlis Mednītis, samuti Eesti ajutine esindaja Riias J. Mölder. Ootamatult liitus delegatsiooniga ka endine president Gustavs Zemgals. Delegatsioon saabus Tallinnast Riiga saadetud salongvagnis, mis oli ühendatud tavalise kiirrongi koosseisu. Aegviidu jaamas haagiti presidendi vagn eriveduri külge, mis viis külalised Tallinna. Läti presidendi külaskäigu kava sisaldab Politseivalitsuse direktori palvet, tõenäoliselt turvalisuse kaalutlusel, mitte edastada pressile infot, et Läti president sõidab kuni Aegviiduni hariliku reisirongiga. Rongile, mis saabus Balti jaama kell 9.15 tulid vastu Läti saadik Kārlis Reinholds Zariņš, kaitseväe esindaja Eestis kolonelleitnant Jānis Streipa, Läti presidendi juurde atašeeritud välisministeeriumi administratiivosakonna direktor Rudolf Möllerson ja kolonelleitnant Voldemar Koch. Presidendi võtsid jaamas vastu riigivanem Jaan Tõnisson abikaasaga, spiiker Karl Einbund abikaasaga, välisminister Ants Piip abikaasaga, kaitseminister August Kerem, välisministri abi Karl Tofer, Tallinna linnapea Anton Uuesson, Läti saatkonna töötajad, Eesti-Läti sõprusühingu ja Läti Seltsi esindused. Dekoreeritud jaamas tervitas saabujaid sidepataljoni aukompanii, kellele Läti president ütles eestikeelse tervituse ja kõlasid mõlema riigi hümnid. Jaamast sõideti lahtistel autodel ratsaeskordi saatel Toompea lossi, kus Läti president riigivanema külalisena peatus. Pärast hommikueinet ning korralisi visiite, asetasid Läti

154 Eesti välisteenistus : biograafiline leksikon 1918 – 1991. Välisministeerium, 2006, lk 82; Medijainen, E. Saadiku saatus, lk 242–243; Jaan Mölder ja välisminister Ants Piibu kiri välisminister Ants Piibule 19.05.1933. – RA ERA.957.7.239, l. 2–3.

155 Jaan Mölder ja välisminister Ants Piibu kiri välisminister Ants Piibule 31.05.1933. – RA ERA.957.7.239, l. 4–5.

156 Välisminister Ants Piibu vastus Jaan Mölderile 1.06.1933. – RA ERA.957.7.239, l. 5.

president ja kaitseminister kaitseväge kalmistul pärja Vabadussõjas langenute mälestusmärgi jalamile. Keskpäeval esitleti presidendile Toompea lossis välissaadikuid ning peeti eine ja kell 14.30 võtsid riigipead kohad sisse poodiumil Russalka juures, et jälgida laulupeo rongkäigu möödumist¹⁵⁷.

Laulupeo rongkäik sai alguse Mere puisteelt, kuhu rivistati esmalt Tallinna ja Tartu ning siis maakondade laulupeolised. Kilomeetri või paari pikkune kolonn koosnes 20 000 lauljast ja pillimehest, nende hulgas olid ka mitmed väliskoorid Lätist (Riiast ja Alüksnest), Soomest ja Norrast. Rongkäigu ees sammusid Lauljate Liidu juhatuse liikmed, neile järgnesid koorid ning nende lippe ja embleeme ning maakonna vappe kandvad esindajad. Kokku oli osalejaid nii palju, et kell 16.00 ette nähtud laulupeo avamine tuli edasi lükata. Tribüüni ette jõudes langetasid rongkäigus osalejad lipud auseisakusse. Riigivanem Tõnisson, president Kviessis ja teised tähtsad külalised vaatasid kannatlikult ära kogu laulupeorongkäigu. Eriliselt olevat väliskülalistele meeldinud rahvariietes koorid, ning ajalehed märkisid, et eriti efektse mulje jätsid uhketes rõivastes Saare- ja Hiiumaa naised ning Petseri koorid¹⁵⁸. Omapärase tervitusviisiga jäid silma Tallinna Vabadussõjalaste Liidu koori liikmed, kes riigipeade tribüünist möödudes ühe käe tervituseks üles tõstsid. *Päevalehe* teatel äratas see president Kviessise tähelepanu, kes riigivanem Tõnissoni poole pöördus ja ilmselt täiendavat informatsiooni selle koori kohta küsis¹⁵⁹.

Lauluväljakule sisenenud riigipeadele ütles tervitussõnad Lauljate Liidu esimees ja laulupeo üldkooride juht professor Juhan Aavik ning kinnitas neile rinda laulupeomärgid. Riigipeade auks mängiti tervitusmarssi. Juhan Aavik lausus ka Läti presidenti ning välismaalt saabunud koore tervitades laulupeo lühikesed avasõnad. Laulupeo avamiseks sai sõna riigivanem Jaan Tõnisson, kes rõhutades laulupidude tähtsat rolli ajaloos, leidis: „Ka praegusel maailma majanduskriisi ajal, mil paljudel kaovad väljavaated ja julgus tegevuseks, on tarvis väga seda laulupidu, et leiaksime ennast ja suudaksime rohkem kui vast kahtlejad arvavad“. Peale riigivanema kõnet lauldi rahvushümni ning kümne rahvariides laulja käest lasti lendu tuvid. Läti president pidas eestikeelse kõne, mis rahva poolt suurte ovatsioonidega vastu võeti. President ütles, et Eesti ja Läti rahvast ei seo mitte üksnes ühine minevik, vaid ka ühine lauluvaim ning soovis, et „käesolev laulupidu vaimustaks kõiki ühisele edurikkale tööle

157 Läti Presidendi külaskäik Eesti riigivanemale X üldlaulupeo ajal 23. – 24. 06.1933. Kava 22.06.1933. – RA ERA.957.7.239, l. 7.; Täna saabub Läti president A. Kviessis. – *Päevaleht*, nr. 167, 23.06.1933; Läti president saabub reedel. – *Postimees*, nr. 144, 23.06.1933; Läti president saabub täna. – *Kaja*, nr. 144, 23.06.1933; Läti president A. Kviessis laulupeol. – *Kaja*, nr. 145, 24.06.1933; Läti president A. Kviessis saabus. – *Päevaleht*, nr. 168, 24.06.1933.

158 20 000 lauljat teel lauluväljakule. – *Postimees*, nr. 145, 24.06.1933; Võimsalt kõlas Eesti laul... – *Kaja*, nr. 146, 25.06.1933.

159 Esimene laulupäev. – *Päevaleht*, nr. 169, 25.06.1933; 70 000 pidulist laulupeol. – *Postimees*, nr. 146, 25.06.1933.

vaimse ja materiaalse kultuuri arendamiseks¹⁶⁰. *Postimees* kirjutas presidendi kõne kohta: „Oli kogu pidurahvale muidugi meeldivaks üllatuseks, et Läti president tervitas sulaselges eesti keeles. Oli moodne keel ja päris õige rõhuga ette kantud“¹⁶¹.

Laulupeo esimese päeva õhtuks oli planeeritud üliõpilaste tõrvikurongkäik, mis pidi läbi linna kulgedes Toompea lossi ette jõudma, kus oli kavas riigivanema ja külaliste tervitamine. Kenasti mõeldud üliõpilaste ettevõtmisest sai alguse inetu tüli, mis jõudis ajakirjanduse veergudele ning millesse kisti ka välisüliõpilased. Eesti üliõpilaskonnal koos väliskülalistega oli kavatsus asetada pärg Vabadussõjas langenute ühishauale kaitseväe kalmistul ning õhtul korraldada tõrvikurongkäik riigivanema juurde. Eesti Korporatsioonide Liit leidis, et teravate vastuolude tõttu riigi sise poliitikas, ei ole riigivanema auks peetav tõrvikurongkäik sobilik ettevõtmine ning keelas oma liikmetel („Vironia“, „Fraternitas Estica“, „Sakala“, „Ugala“, „Rotalia“, „Fraternitas Livienensis“ ja „Revalia“) rongkäigus osalemise. Asjasse sekkus Tartu Ülikooli prorektor Hermann Jaakson, kuid Tartu korporante esindasid rongkäigus vaid „Filiae Patriae“ ning „Indla“. Eemale jäid ka Läti korporatsioonid¹⁶².

Läti presidendi teine Eestis viibimise päev algas väikese kontserdiga – Toompea lossi valges saalis esines presidendile Estonia muusikaosakonna segakoor Juhan Aaviku juhtimisel. Juhan Aavikule annetas president Kviesis Läti Kolme Tähe ordeni 3. klassi aumärgi.

Esialgse kava kohaselt pidi presidendi külaskäigu päevakava järgmine punkt olema väljasõit kaitseministri saatel kaitseväe Jägala laagrisse¹⁶³, kuid. Kava järgmises versioonis asendati see kaitseväe lennuvälja külastamisega Lasnamäel¹⁶⁴. Läti presidendile demonstreeriti Eesti lendurite ja lennukite vigurlennuoskust ja lõpuks kingiti presidendile Eesti kaitseväe lenduri kutsemärk. Selle märgi annetamine välismaalasele oli esmakordne¹⁶⁵.

Lennuväljalt pöördui peale vanalinna arhitektuuriga tutvumist raekotta, kus linnapea Anton Uuesson ja linnavalitsuse liikmed presidenti tervitasid. Linna arhivaar Paul Johansen tutvustas külalistele linnaarhiivist pärit dokumente ja esemeid. Raekoja külastuse järel sõideti Kaarli kirikusse, kus tuli ettekandele helilooja Artur Kapi oratoorium „Hiib“¹⁶⁶. Veel enne oratooriumi lõppu lahkusid külalised einele välisministeeriumisse ning siis kuulama laulupeo

160 Samas.

161 20 000 laulis juubeli avatuks. – *Postimees*, nr. 146, 25.06.1933.

162 Korporatsioonid „mässavad“ rongkäigu pärast. – *Sakala*, nr. 69, 22.06.1933; Üliõpilased boikoteerivad J. Tõnissoni. – *Järva Teataja*, nr. 71, 22.06.1933; Eesti üliõpilaskonna pidustused laulupeo ajal. – *Postimees*, nr. 142, 21.06.1933; Üliõpilased tervitasid riigivanemat. – *Päevaleht*, nr. 169, 25.06.1933; Laulupeo järelkajad Läti üliõpilaskonnas. – *Päevaleht*, nr. 175, 1.07.1933.

163 Läti Presidendi külaskäik Eesti Riigivanemale X üldlaulupeo ajal 23.–24. 06.1933. Eelkava nr. 2. 18.06.1933. – RA ERA.957.7.239, l. 15–17.

164 Läti Presidendi külaskäik Eesti Riigivanemale X üldlaulupeo ajal 23.–24. 06.1933. Kava 22.06.1933. – RA ERA.957.7.239, l. 7–12.

165 Läti president Eesti aulendur. – *Postimees*, nr. 146, 25.06.1933.

kontserti. Seekord kuulasid riigipead kontserti mitte esireast nagu laulupeo esimesel päeval, vaid kuulajate taha Lasnamäe veerule ehitatud eritribüünilt.

Peale laulupeokontserti külastas president Kviesis Narva maanteel asunud Tallinna Läti klubi ning Läti saatkonda, kus peeti lahkumisõhtusöök. President rääkis õhtulauas oma laulupeomuljetest, ütles, et selline masside vaimustus tema isiku auks, oli talle üllatuseks ja avaldas südamlikku tänu meeldiva vastuvõtu eest. Saatkonna ruumides annetas president Kviesis Tallinna linnapea Anton Uuessonile Kolme Tähe ordeni.

Pärast pidulikku ja sooja ärasaatmist jaamas, alustas rong Läti külalistega tagasisõitu¹⁶⁶.

2.2.2 Ajakirjanduse hinnanguid president Kviesise külaskäigule

Eesti ajakirjandus tervitas laulupidu külasthanud president Kviesist sõbralikult. Päevaleht ütles oma laulupeole pühendatud erinumbris president Kviesisele „tere tulemast!“ ja tuletas meelde 14 aasta taguseid sündmusi, mil Eesti ja Läti väed üheskoos võitsid Võnnu lahingus *Landeswehri*. Läti riigi esimese kodaniku külaskäik aitab kindlasti kaasa siis loodud veresidemete tugevnemises, arvas ajaleht¹⁶⁷. Suured päevalehed muretsesid majanduses ja riigivalitsemises kestvatest kriisidest tulenevate meeleolude pärast ühiskonnas. Eduard Hubel kirjeldas *Päevalehes* olukorda nii: „Meie rahvas on tülis iseendaga ja lõppu sel tüdil ei ole nähagi. Erakonnad on vaenulikud üksteise vastu kui kunagi enne. /... / Riigikogul ei ole rahva usaldust, valitsusel ei ole riigikogus õiget toetust, mõlemad, valitsus ja riigikogu on mineku eel“ ning leidis, et laulupidu võimaldab mõneks päevaks kõigi osapoolte vahel vaherahu teha¹⁶⁸. *Postimees* kirjutas samuti, et laulupidu on „tabaval momendil valmis jälle liitma killustunud ja vastuolulisi hulki“¹⁶⁹. Pärast pidu ilmunud artiklis leidis *Postimees*, et rahvas suutiski olla üksmeelne ja vältis „teatava „suure nimega“ ringkonna“ (Eesti Vabadussõjalaste Keskliit) üleskutset boikoteerida riigivanema laulupeo avakõnet. Ka manitses artikkel, viidates Eesti Korporatsioonide Liidu otsusele, mis jättis osa üliõpilaskorporatsioone rongkäigust riigivanema juurde kõrvale, üliõpilasi ennast mitte enam poliitilistesse kemplustesse segama. Eriti piinlik oli *Postimehe* arvates läti üliõpilaste kõrvalejäämine, eriti just ajal, mil Eestit külastas Läti president¹⁷⁰.

Väiksemad ajalehed lubasid endale kriitilisemaid kirjutisi. *Sakala* pahandas lätlaste

166 Läti presidendi teine päev Tallinnas. – Päevaleht, nr. 169, 25.06.1933; Läti president äratati lauluga. – Järva Teataja, nr. 72, 27.06.1933; Liitriigi president lahkus. – Päevaleht, nr. 170, 26.06.1933; Läti president lahkus. – Sakala, nr. 70, 27.06.1933; Laul lõppend on, kuid heli kajab... – Sakala, nr. 70, 27.06.1933.

167 Tere tulemast! – Päevaleht, nr. 167, 23.06.1933.

168 Vaherahu. – Päevaleht, nr. 167, 23.06.1933.

169 Endiselt üldrahvuslik suursündmus. – *Postimees*, nr. 145, 24.06.1933.

170 Pidupäevade virgutused. – *Postimees*, nr. 146, 25.06.1933.

lauupeo pärast: „Meie „hää naaber ja truu liitlane“ lätlane on tänavu iseäralise mõttega toime tulnud ja nädal aega enne meie juubeli laulupidu kombineerinud ka omale mingi 60. a. juubelikontserdi laulupeo nime all, sest lätlane ei või ju siis rahulikult olla, kui Eestis midagi tähtsat ees on“¹⁷¹. President Kviesise külaskäiku Eestisse kajastas *Sakala* küll sõbralikumal moel, leides, et tegemist oli suure ja südamliku vennastumisega naaberrahvaga¹⁷². *Kaja* arvas, et Eesti läbib poliitiliselt tõsisemat ajajärku kui kunagi varem. Inimesed on ära pahandatud ja üliõpilaskond käärima pandud aga laulupeo ajaks tuleks muremõtted siiski kõrvale heita¹⁷³. Ka laulupeomuljete vahendamisel ei saanud *Kaja* päevapoliitikast üle ning igati paistis silma ajalehe kriitiline hoiak riigivanem Tõnissoni suhtes. *Kajas* ilmunud laulupeo avamise kirjeldus erines hoopis teistest ajalehtedest: „Kui ta /riigivanem/ kantslist alla tuli, ei plaksutanud keegi, ka mitte üks ainus inimenegi. Nii jahedat vastuvõttu pole Jaan vististi enne näinud, kui talle nüüd osaks sai. Nii mitmedki küsisid, et kas maksis tal sellepärast kriisi teha? Sootuks teistsugune vastuvõtt sai osaks Läti presidendile. Temale rahvas plaksutas ja plaksutas tugevasti, eriti veel kui president eestikeelse kõne lahti löi“¹⁷⁴.

Revalsche Zeitung kajastab samuti oma lugejatele Läti presidendi külaskäiku. Selle külaskäigu mitteametlikku iseloomu võrreldi Soome president Pehr Evind Svinhufvudi külästusega eelmisel aastal. Põgusalt puudutati Eesti ja Läti suhteid ning tolliuniooni loomist, millega tegelemisel viimasel ajal võivat edasiminekut näha. Ajaleht leidis, et kindlasti annab Läti presidendi külastus laulupeole piduliku noodi¹⁷⁵.

Läti ajalehed küll kirjutasid president Kviesise külaskäigust Eesti laulupeole, aga seda vaid muude laulupeouudiste seas. Pikemaid arutelusid Eesti ja Läti suhete hetkeseisu teemadel ei ilmunud. *Latvis* kirjeldas president Kviesise saabumist Balti jaama ja laulupeo avamist¹⁷⁶ ning presidendi tagasisõitu Riiga¹⁷⁷. Sündmusest kirjutasid veel *Sociāldemokrāts*¹⁷⁸, *Latvias Sargs*¹⁷⁹ ja *Rigasche Rundschau*¹⁸⁰.

171 Lätlaste kadeduselaulupidu Riias. – *Sakala*, nr. 68, 20.06.1933.

172 Laul lõppend on, kuid heli kajab... – *Sakala*, nr. 70, 27.06.1933.

173 Laulupeoks. – *Kaja*, nr. 145, 24.06.1933.

174 Muljeid laulupeolt. – *Kaja*, nr. 146, 25.05.1933.

175 Zum Präsidentenbesuch. – *Revalsche Zeitung*, nr. 139, 23.06.1933

176 Latvijas valsts presidentā sagaidīšana un viesošanās Igaunijā. – *Latvis*, nr. 3485, 24.06.1933.

177 Valsts prezidents A. Kviesis atgriezies Rīgā. – *Latvis*, 3486, 26.06.1933.

178 Igaunų tautas kulturas svētki Tallinā. – *Sociāldemokrāts*, nr. 138, 27.06.1933.

179 Igaunų dziesmu svētkos. – *Latvias Sargs*, nr. 26, 26.06.1933; Valsts prezidents A. Kviesis vakar atgriezās Rīgā. – *Latvias Sargs*, nr. 26, 26.06.1933.

180 Der Staatspräsident in Reval. – *Rigasche Rundschau*, nr. 139, 23.06.1933; Die Festtage in Reval. – *Rigasche Rundschau*, nr. 140, 26.06.1933.

2.3 Riigivanem Konstantin Päts külalisena Läti Vabariigi 15. aastapäeval 18.–19.11.1933

2.3.1 Visiidi kulg

Ajalehtede teatel oli Eesti riigivanema vastuvisiit jutuks juba suvel, mil Läti president Alberts Kviesis Eesti X üldlaulupidu külastas. Siis lepiti visiidi aeg sügise alguse peale kokku, ent Eesti sisepoliitikas toimunud muudatuste tõttu – Jaan Tõnissoni valitsus astus tagasi ja 21. oktoobril kinnitati ametisse Konstantin Pätsi V valitus, lükkus riigivisiidi toimumine edasi¹⁸¹. Läti saadik Eestis Roberts Liepiņš edastas riigivanem Pätsile Läti presidendi kutse osalemaks Läti riigi iseseisvumise 15. aastapäeva pidustustel. Riigivanem Päts võttis kutse vastu. Ehkki tegemist oli ametliku riigivisiidiga, kirjutasid lehed, et nii nagu Läti president oma külaskäigul, taotles ka riigivanem Päts lihtsust ning visiit leiab aset ilma suurema hiilguse ja tseremooniata. Riigivanemat saatis väike delegatsioon, millesse kuulusid välisminister Julius Seljamaa, kaitseminister Paul Lill, Läti saadik Eestis Roberts Liepiņš ja Läti kaitseväe esindaja kolonelleitnant Jānis Streipa. Kaasa sõitis ka riigivanema adjutant kolonel Ludvig Jakobsen. Kaitseminister sõitis ilma adjutandita, tema adjutandi ülesanded Riias viibimise ajal võttis üle Eesti kaitseväe esindaja Lätis ja Leedus kolonelleitnant Vilhelm Kohal¹⁸².

Riigivanemale saadeti Riias järgi Läti presidendi salongvagon, seesama, milles Venemaa viimane tsaar kirjutas alla troonist loobumise aktile. Riigivanema vagon haagiti külge tavalisele reede õhtul 17.30 väljuvale Riia rongile. Riigivanema Tallinnast ärasaatmine toimus nagu mitmed ajalehed väljendasid „harilikul“ viisil aga tagasihoidlikumalt kui varasematel kordadel. Aukompanii orkestri marsi saatel saatsid riigivanema teele vabariigi valitsuse liikmed, kõrgemad kaitsevälased ja riigiametnikud ning Läti saatkonna ametnikud. Diplomaatilise korpuse kohalviibimist ei olnud ette nähtud¹⁸³. Tartu jaama olid riigivanemat tulnud tervitama diviisiülem kindralmajor Nikolai Reek, Tartu sõjaväeringkonna ülem kolonel Villem Marder, Tartu–Valga prefekt Jakob Vares ja arvukalt üliõpilaskorporatsioon. Üliõpilased laulsid riigivanemale „*Vivat et respublica*“.¹⁸⁴ Ropaži jaama sõitsid riigivanemale vastu Läti välisministeeriumi peasekretär Vilhelms Munters, kolonelleitnant Arturs Kēlers, Eesti ajutine esindaja Lätis Oskar Ōpik ja Eesti kaitseatašee Kohal. Dekoreeritud Riia jaamas võtsid riigivanema ja tema saatjad vastu Läti president Alberts Kviesis, Seimi spiiker Pauls Kalniņš, peaminister Ādolfs Bļodnieks, välisminister Voldemars Salnais, kaitseminister Jānis Balodis, kaitseväe ülem kindral Mārtiņš Peniķis, kaitseväe staabi ülem kindral Aleksandrs

181 Riigivanem sõidab Riiga. — Vaba Sõna, nr. 18, 8.11.1933; Riigivanem K. Päts sõidab Riiga. — Järva Teataja, nr. 130, 9.11.1933; Eesti ajalugu VI: Vabadussõjast taasiseseisvumiseni. Tartu: Ilmamaa, 2005, lk 89–90.

182 Riigivanema saatjaskond Riiga-sõidul tuleb väike. — Päevaleht, nr. 312, 15.11.1933; K. Pätsu külaskäigu üksikasjaline kava. — Päevaleht, nr. 313, 16.11.1933.

183 Riigivanem täna Riias. — Päevaleht, nr. 315, 18.11.1933.

184 Riigivanem Läti pealinnas külas. — Kaja, nr. 219, 19.11.1933; Suurejooneline vastuvõtt K. Pätsule Riias. — Päevaleht, nr. 316, 19.11.1933.

Kalējs, Riia linnapea Hugo Celmiņš ja raudteevalitsuse esindajad. Jaamaesisel platsil võtsid riigipead vastu auvahtkonna paraadi ja seejärel sõideti ratsaeskordi saatel presidendilossi¹⁸⁵.

Peale hommikueinet lossis võttis Läti president vastu Läti ja Eesti välisministrid, Eesti kaitseministri ja Eesti saadiku Riias. Siis sõitsid riigipead kaitseväge kalmistule, kus riigivanem Päts asetaski pärja Vabadussõjas langenud Läti sõdurite ühishauale. Tagasi presidendilossi jõudnud riigivanem võttis vastu Lätis resideeruvad välisriikide saadikud.

Keskpäeval võtsid riigipead osa Seimi pidulikust istungist, kus Seimi spiiker Pauls Kalniņš pidas riigivanemale lühikese tervituskõne¹⁸⁶. Päevaleht kirjutas, et siin leidis aset päevapoliitikast tingitud vahejuhtum, kui Eesti presidendi tervitamiseks kõik Seimi liikmed, välja arvatud sotsialistid, istmetelt püsti tõusid. Eestlastele kinnitati, et tegemist ei ole demonstratsiooniga Eesti riigivanema vastu, vaid põhjuseks on sotsialistide terav vastuolu praeguse valitsusega¹⁸⁷.

Esplanaadi väljakul peetud kaitseväge paraadil osales kogu Riia garnison: jalavägi, ratsavägi, kahurvägi ja soomusautod. Riigivanem Päts sõnas kõnes Läti sõjameestele: „Mina soovin Teile täna südamest, et veri, mida valasid läti ja eesti sõjamehed ühistel lahinguväljadel, ei jääks ainult surnud ajaloo faktiks, vaid, et see oleks meile kõigile elavaks ja õigeks teenäitajaks. Läti sõjamehed, tervitan teid ja soovin, et Lačplēsi vaim oleks alati teiega!“ Ligi kaks tundi kestnud paraadi lõpetas väeosade defilee riigipeadele¹⁸⁸.

Presidendilossis einestati väikeses seltskonnas ning mõlemad riigipead pöördusid üksteise poole kõnedega. President Kviesis sõnas: „See külaskäik, mis juba teist korda annab meile võimaluse tervitada Eesti esimest kodanikku meie keskel, tunnistab sellest, et murepäevadel sõlmitud sõprus on jätkanud kasvu ja on jäänud eluliseks ning tugevaks.“ Ka ütles president, et Eesti ja Läti vahekordade põhialused on kehtestatud liidulepinguga, mis on juba kehtinud kümme aastat ning avaldas lootust, et ka majanduslike suhete areng saavutab peasihi – tolliuniooni¹⁸⁹. Ka riigivanem Päts peatus oma kõnes tolliuniooni vajalikkusel : „Pööre, mida võime tähele panna maailma väliskaubanduse poliitikas, on sundinud ka meid üles tõstma meie majandusliku koostöö küsimust suurema põhjalikkusega ja intensiivsusega. Loodan, et see praegu käimasolev töö meid jällegi edasi viib meie ühisel sihil.“¹⁹⁰.

Pealelõunat külastas riigivanem Päts Āgenskalnsi linnaosas asuvat Riia eestlaste

185 Samas; Suured pidustused riigivanemale Riias. — Vaba Maa, nr. 269, 16.1.1933; Riigivanem Läti aastapäevapidustustel. — Sakala, nr. 131, 16.11.1933.

186 Suured pidustused riigivanemale Riias. — Vaba Maa, nr. 269, 16.11.1933.

187 Riigivanema Riia külaskäigust. — Päevaleht, nr. 319, 22.11.1933.

188 Riigivanem Päts kõnes Läti kaitsejõudude paraadil 18.11.1933. — RA ERA.31.5.403, l. 57; Riigivanem saabus Riiga. — Vaba Maa, nr. 272, 19.11.1933; Läti suur pidupäev. — Uudisleht, nr. 191, 20.22.1933.

189 President Kviesise kõne lõunal 18.11.1933. — RA ERA.31.5.403, l. 58–59; Kaks riigipead kõnelesid. — Kaja, nr. 273, 21.11.1933.

190 Riigivanem Pätsi kõne lõunal 18.11.1933. — RA ERA.31.5.403, l. 60–61.

seltsimaja, kus neid tervitas Lätis tegutsevate Eesti organisatsioonide esimees Jaan Werendel. Riigivanema kohtumine Riia eestlastega oli südamlük. Konstantin Päts avaldas heameelt, et eestlased Lätis hoiavad oma kultuuri.

Rahvusoperis, kus 15 aastat tagasi kuulutati välja Läti iseseisvus, taaslavastasid näitlejad need pidulikud hetked. Sellele järgnes Kārlis Zariņši draama „Rumal Gertrud“. Õhtu lõppes raudi ehk piduliku vastuvõtuga üle 800 külalisele¹⁹¹. Päevaleht kirjutas, et kõige pikemalt kõneles riigivanem Läti põllumeeste erakonna juhi ja esimese Läti peaministri Kārlis Ulmanisega¹⁹².

Esimesel päeval annetas Eesti riigivanem 34-le Läti riigitegelasele, nende hulgas peaminister Blodnieksile ja Läti saadik Eestis Roberts Liepiņšile Kotkaristid.

Riigivanema visiidi teine päev algas väljasõiduga Ķemeri kuurorti ja mereranda. Enne väljasõitu tehti väike kõrvalekaldumine visiidi ametlikust programmist, sest president Kviesis viis riigivanem Pätsi korporatsioon Lettoniasse, mille vilistlane president ka ise oli. Riigipeadele pandi pähe Lettonia mütsid ning mõni hetk vesteldi üliõpilastega. President Kviesis tutvustas riigivanemale oma kahte poega, kes samuti Lettoniasse kuulusid¹⁹³.

Riias pakkus riigivanemale lõuna peaminister Blodnieks, pealelõunal kaeti teelaud Eesti saatkonnas. Riigivanem Päts ja Eesti delegatsioon lahkusid Riiast pühapäeva õhtul kell kaheksa. Lahkumine kujunes südamlükiks ja pidulikuks. Teel raudteejaama sõideti mööda Läti ülikoolist, mille juurde olid riigivanemat ära saatma tulnud rektor koos professoritega ja üliõpilaskoorid. Jaamas saadeti riigivanem sõjaväeliste auavaldustega ning kõigi tähtsate Läti riigitegelaste poolt teele. Valgani saatis Eesti delegatsiooni välisministeeriumi peasekretär Munters, Tallinnasse sõitsid koos riigivanemaga saadik Liepiņš ja kolonelleitnant Streipa¹⁹⁴.

2.3.2 Ajakirjanduse hinnanguid visiidile

Eesti press jäi pidustustega Lätis rahule. Väga põhjalikult kajastas riigivanema visiiti *Päevaleht*. 20. novembril ilmus Läti rahvuspühaks ja riigivanema külaskäigu puhuks artikkel, milles leiti, et Eesti ja Läti tõusid poliitika objektidest subjektideks vaid seetõttu, et tegutsesid koos. Ja koostöö, mille läbi väikesed riigid suudaksid ennast maksma panna, on nüüd eriti vajalik kuna suures poliitikas on käimas rahutu ajajärk. „Lühike koostööline haavadearstimise ajajärk on lõppemas“ kuulutas *Päevaleht*. Artikkel heitis mõlema maa poliitikutele ette, et Eesti ja Läti liit on valmis vaid vormiliselt, mitte sisuliselt. Tollipoliitika vajalikkuses

191 Riigivanem saabus tagasi koju. — Kaja, nr. 273, 21.11.1933; Läti iseseisvuse pidustused. — Sakala, nr. 113, 21.11.1933.

192 Riigivanema Riia külaskäigust. — Päevaleht, nr. 319, 22.11.1933.

193 Riigivanem Lettonia peakattes. — Kaja, nr. 274, 22.11.1933.

194 Riigivanem Riiast tagasi. — Vaba Maa, nr. 273, 21.11.1933; Riigivanem saabus Riiast tagasi. — Järva Teataja, nr. 135, 21.11.1933.

veenmist tuleks alustada oma kodumaal ja rääkida tuleks just nende majanduslikke ringidega, keda see otseselt puudutab. Ent kummalgi pool piiri pole olnud sellist välispoliitika juhti, riigimehi, valitsust või erakondi, kes oleks võtnud ette Eesti ja Läti majandusliku koostöö teostamise. Etteheiteid tehti ka kultuurialase koostöö kohta. Mõlema rahva lähenemiseks tuleks rohkem naabritest kirjutada ning algupärast kirjandust tõlkida. Selles olevat lätlased eestlastest eeski. Päevaleht avaldas soovi, et riigipeade kohtumine aitaks kaasa Eesti ja Läti riikide üksteisemõistmisele¹⁹⁵.

Peale riigivanema naasmist, jagati mitmes ajalehenumbris kohapeal viibinud ajakirjaniku muljeid. Võrreldes Eesti 15. aastapäeva pidustustega märgati nii väliseid kui sisulisi erinevusi. Kiideti Riias peetud kontsert-aktusi ja seda, kui osavalt Läti riigimehed end erinevate aktusepaikade vahel jagasid, et igale poole pidulikkust jaguks (Eesti poliitikategelastele heideti ette puudumist pidulikult aktuselt Estonias). Kiideti kaitseväge paraadi, mille mõjulepääsemiseks on lätlastel eelisseisund – esinduslik Esplanaadi väljak. Sellele eelisele lisaks oli läti sõjaväelaste rivisamm „strammim ja osalt preisilikum meie poolsportlikust marsisammust“¹⁹⁶. Ka pidutsemises oldi *Päevalehe* arvates Riias ees. Pidulised Lätis olid liikuvamad ja seltskondlikumad kui Eestis ja väga palju ning uhkusega kanti aumärke ja ordeneid. Ka torkas silma, et Läti ohvitserkond jättis väga ühtse mulje, sest väliselt, kui eraldusmärgid krael välja arvata, ei ole võimalik ohvitseri kindralist eristada¹⁹⁷. Selgub, et Päevalehes avaldatud foto Riias viibivast riigivanemast, kes Läti presidendi saatel sammus mööda Läti lennurügemendi haakristiga lipust, tekitas lugejates küsimusi. Veel detsembri alguses pidi leht selgitama Läti „haakristi“ (*ugunskrusts* ehk tulirist) algupära ning kinnitama, et fašismiga ei ole sel midagi tegemist¹⁹⁸.

Riigivanema visiidi võttis kokku ka *Maa Hääl*, leides, et Läti oskab Eestiga võrreldes end paremini esitleda. Selleks on sobilikumad nii lätlaste iseloom kui Riia linn, mis „pakub suuremaid võimalusi välise efektide ja pombi loomiseks kui Tallinn“. Ka olevat Läti välismaal paremini tuntud kui Eesti. Sellepärast on Eestil riikliku propaganda alal Lätist palju õppida¹⁹⁹.

Kättesaadavatest Läti ajalehtedest kajastas riigivanema Riia visiiti kõige enam ajaleht *Latvis*. Ajalehe 18. ja 19. novembri numbrid ilmusid riigi sünnipäeva ja Eesti riigivanema visiidi puhul erinumbrina, kus fotodel ja väikeste biograafiate abil tutvustati külalisi Eestist²⁰⁰. 19. novembri ajaleht kirjeldas riigivanem Pätsi Riiga saabumist ja visiidi raames

195 Saatusennad. — Päevaleht, nr. 317, 20.11.1933.

196 Riigivanema Riia külaskäigust. — Päevaleht, nr. 320, 23.11.1933.

197 Riigivanema Riia külaskäigust. — Päevaleht, nr. 319, 22.11.1933.

198 Haakristi Läti algupära. — Päevaleht, nr. 332, 5.12.1933.

199 Kuidas elab naaber Läti. — *Maa Hääl*, nr. 139, 25.11.1933.

200 Mūsu augstie viesi Latvijas neatkarības 15 gadu svētkos. — *Latvis*, nr. 3611, 18.11.1933; Mūsu viesi. —

ettevõetud kohtumist Seimi saadikutega²⁰¹, Rahvusteatri külastamist²⁰² ja sõitu Ķemerisse²⁰³. 21. novembri number edastas oma lugejatele riigivanema Lettonia külastuse kirjelduse²⁰⁴, samuti Eesti delegatsiooni lahkumise. Eesti riigivanema visiidist kirjutasid veel *Rīgas Vēstnesis*²⁰⁵, *Vāldibas Vēstnesis*²⁰⁶ ja *Rigasche Rundschau*²⁰⁷.

2.4 Kokkuvõtvalt 1933. aasta visiitidest

President Kviesise visiit oli vormiliselt mitteametlik külaskäik ning riigivanem Pätsi visiit, ehkki ametlik riigivisiit, sarnaselt president Kviesise käigule ja ilmselt ka majanduskriisi tõttu, deklareeritult lihtne ja tagasihoidlik. Sellegipoolest ei ole võimalik, välja arvatud ehk ajaline kestvus, ei välise pidulikkuse järgi ega visiidi kavapunkte võrreldes, visiite omavahel eristada.

Mõlemad 1933. aasta visiidid annavad tunnistust soovist, peale aastaid kestnud suhete jähennemist, olukorda parandada. President Kviesise külaskäigu puhul tuleb oluliseks hinnata selle külastuse psühholoogilist mõju. Ilmselt suutis president oma X üldlaulupeo avamisel peetud eestikeelse kõne ja sõbraliku olekuga teha palju rohkem Eesti ja Läti suhete heaks kui mitmetel varasematel aastatel seda teha oli suudetud.

Riigivanem Pätsi visiidi eesmärk oli viibida külalisena Läti Vabariigi 15. aastapäeva pidustustel. Nii võrreldi ajakirjanduses Konstantin Pätsi visiiti rohkem hoopis Eesti Vabariigi 7. aastapäeval viibinud Jānis Čakste visiidiga. Kuigi Eesti riigivanemat saatis Riias kõrgetasemeline delegatsioon, on mõneti üllatav, et visiidi ametlikus kavas tööstele kohtumistele ruumi ei jagunud. Seda, kas püüti vältida potentsiaalseid pidupäeva varjutada võivaid ebakõlasid, või loodeti ja arvestatigi riigitegelaste eraviisilise suhtluse ja sõbrunemisega, ei olegi võimalik öelda. Kuigi riigivanema visiidil ühtegi lepingut ei allkirjastatud (ning kava kohaselt riiklike küsimusi isegi ei arutatud), tuleb siiski hinnata nii siseriiklikul kui rahvusvahelisel tasandil Eesti ja Läti riigipeade vastastikkuste visiitide mentaalset tähtsust.

Latvis, nr. 3611, 18.11.1933.

201 Deputati sumina Igaunijas valsts vecako. — Latvis, nr. 3612, 19.11.1933.

202 Latvijas valts svētki Nazionalā teatri. — Latvis, nr. 3612, 19.11.1933.

203 Igaunijas valsts vecakais šodien izbaruc uz Jūrmalu. — Latvis, nr. 3612, 19.11.1933.

204 Valsts vecakais Petss Lettonias konventā. — Latvis, nr. 3613, 21.11.1933.

205 Pez valsts svētkiem... — Rīgas Vēstnesis, nr. 46, 23.11.1933.

206 Valsts svētku diena — 18. novembris. — Vāldibas Vēstnesis, nr. 20.11.1933.

207 Die Festtage in Riga. — Rigasche Rundschau, nr. 264, 20.11.1933.

Kokkuvõte

Ühe riigipea visiiti teise riiki võib lugeda kõrghetkeks kahe riigi suhetes. Üks selline kõrgetasemeline visiit annab võimaluse kokku võtta senine omavaheline suhtlus ja võrrelda äsjast külastust teiste samal tasemel visiitidega. Noorte vabariikide – Eesti ja Läti – puhul oli mitmel korral võimalik selliseid vahekokkuvõtteid teha, sest 1925. aastal külastas Eestit Läti president Jānis Čakste, kes osales Eesti 7. aastapäeva pidustustel ning Eesti riigivanem Jüri Jaakson viibis sama aasta mais Lätis vastuviisiidil. 1933. aastal saabus Eestisse X üldlaulupeo külalisena Läti president Alberts Kviesis ning sama aasta novembris väisas Eesti riigivanem Konstantin Päts Läti riigi 15. aastapäeva pidustustel osalejana Riivat.

Eesti ja Läti riigipeade visiitide otsest tulemust poliitika kujundamisel on raske hinnata, sest visiitidega seoses ühegi lepingu sõlmimiseni ei jõutud. Hoopis olulisemaks tuleb pidada visiitide mentaalset ja psühholoogilist mõju toonase avaliku arvamuse kujundamisel.

1925. aastaks olid Eesti ja Läti suhted kujunenud paremateks kui kunagi varem. Selleks ajaks oli suudetud lahendada erimeelsused riigipiiri ja sõjakahjude osas. Riigipeade vastastikkuseid visiite võib pidada kõrghetkedeks kahe riigi senistes suhetes. Jānis Čakste riigiviisit Eestisse, mille toimumist kiirendas 1924. aasta 1. detsembri mässukatse, oli üldse ühe Balti riigipea esimene visiit naaberriiki. President Čakstega samal ajal viibis Eestis ka Rahvasteliidu peasekretär ja seetõttu olid pidustused ülipidulikud ning leidsid ajakirjanduses palju kajastamist. Riigivanem Jüri Jaaksoni vastuviisit mais möödus samuti sõbralikus ja südamlikus meeleolus.

Esimeste riigiviisitidega loodud soojad suhted Eesti ja Läti vahel ei jäänud püsima. Keskseks lahendamata küsimuseks Eesti ja Läti suhetes sai 1923. aasta 1. novembri liidulepinguga ette nähtud tolliuniooni sõlmimine. Tolliliidu sõlmimiseks loodud komisjoni töö jäi erinevatel põhjustel venima ja uusi pingeid Eesti ja Läti suhetesse tõi Nõukogude Liidu ja Läti vahel sõlmitud soodne kaubandusleping. Nüüd kaheldi Eestis mitte ainult kaubandussuhete võimalikkuses, vaid Eesti-Läti liidu või Balti riikide liidu idees tervikuna. Lisaks teravdas nii sise- kui ka välispoliitilist suhtlust mõlemat riiki tabanud majanduskriis ning raskest majanduslikust olukorrast ja erakondade paljususest tingitud mitmed valitsuskriisid. 1930ndate alguses püüti tolliliidu ideed taas arutamisele võtta, sest loodeti ka Leedu ühinemist uniooniga.

Lootustega suhete paranemisele kaasa aidata, toimusid ka mõlemad 1933. aasta Läti ja Eesti riigipeade visiidid. President Kviesis osales mitteametliku külalisena Eesti X üldlaulupeol. Riigivanem Päts viibis sama aasta novembris Läti iseseisvuspäeva pidustustel küll riigiviisiidil, kuid president Kviesise külastusest lähtuvalt ja võimalik, et ka

majandussurutise tõttu, oli sellel visiidil tagasihoidlikum joon.

Oluline roll Eesti ja Läti suhete kujutamisel oli ajakirjandusel. Ajakirjanduse tähtsusest toonase avaliku arvamuse kujundamisel on raske mööda vaadata, sest ajalehed olid 1920. aastate keskel ja 1930. aastate alguses veel ainukeseks laiatarbe infokanaliks. Riigiesindajad olid samuti ajakirjanduse tähtsusest teadlikud ning ajakirjanikke võeti ka riigipeade visiitidele kaasa. Riigipeade visiite kajastasid laialdaselt nii üleriigilised ajalehed kui ka maakonnalehed, pisut napimalt ka saksa- ja venekeelsed väljaanded. Visiidi toimumise ajal ilmunud artiklid olid enam sündmusi kajastavad, visiitide lõppedes püüti jõuda ka riikidevahelisi suhteid kokkuvõtivate üldistusteni. Kokkuvõtvalt võib öelda, et mõlema riigi ajakirjanduse toon Eesti ja Läti riigipeade visiitide kajastamisel oli sõbralik ning igati sündmuse tähtsust rõhutav.

Summary: the reciprocal visits of the heads of state of Latvian and Estonian Republics in 1925 and 1933, and the press coverage of these events

The visit of one head of state to another state can be considered a climax in the diplomatic relations between these states. Such a high-level visit gives an opportunity to summarise the previous communications, and to compare the last visit with earlier ones of the same level. In case of the relatively young republics as Estonia and Latvia were during the interwar period, such synopses could be done several times. In 1925, the Latvian president Jānis Čakste participated on the celebration of the 7th Independence Day of Estonia in February, and Estonian Head of State Jüri Jaakson made a reciprocal visit to Riga in May the same year. In 1933, Latvian President Alberts Kviesis was a special guest to the 10th Estonian Song Festival in Tallinn in June, and Estonian Head of State Konstantin Päts visited Riga to participate in the 15th Anniversary celebrations of the Republic of Latvia in November.

It is difficult to evaluate the direct impact of the visits of Estonian and Latvian heads of state in the field of policy making and foreign policy in particular, as no treaty was signed as a result of these visits. The mental and psychological impact of the visits on shaping the contemporary public opinion can be considered much more significant.

By 1925, the relations between Estonia and Latvia were better than ever before. The border disputes and disagreements regarding reimbursement of war expenses had been settled and the visits of the heads of states were manifestations of the consensus that had been reached. The state visit by Jānis Čakste to Estonia, the execution of which was accelerated by the coup that took place on the 1 December, 1924, was the first state visit made by a head of state of a Baltic country. At the same time, the general secretary of the League of Nations also visited Estonia, thus the celebrations were especially festive, and were extensively reported in press. The reciprocal visit by Jüri Jaakson in May took also place in a cordial and welcoming atmosphere.

The cordial relations established between the countries with these first state visits did not endure the period between the world wars. The main question of dispute was a customs union that was agreed upon in the alliance agreement between the states from 1 November, 1923. A committee that was formed to agree upon details of the customs union could not reach an agreement, and new tensions were raised by a trade agreement between Latvia and the Soviet Union, which was considered profitable for Latvia. From the Estonian side, not only the trading relations, but the whole concept of alliance with Latvia or a wider alliance of the Baltic States was questioned. The worldwide economic crisis that hit the whole region and rapid changes of government in both countries caused edgy gestures both in internal and

international relations, which again did not help to amend the general atmosphere. In the early 1930s, new discussions were initiated on the idea of the customs union, as there was hope that Lithuania might join that union.

The visits of the heads of states in 1933 were meant to amend the relations between Estonia and Latvia. Latvian president Kviēsis was an unofficial guest to the 10th General Song Festival of Estonia, while Estonian head of state Pāts made a state visit to Riga in November, to take part in the celebrations of the Latvian Independence Day. Although officially a state visit, it was significantly modest, partly because of the style of the previous visit by Kviēsis, and possibly also because of the economic depression.

The printed media had an important role in depicting the relations between Latvia and Estonia. During the mid-1920s and early 1930s, the newspapers were still the only widespread source of the news. This was also known to the political leaders, and journalists took part in the visits made by the heads of the states of Estonia and Latvia. The visits by the heads of state were widely reported in both nation-wide and local newspapers, and also in those published in German and Russian. The articles published during the visits reported the events that had taken place on these days, while overviews attempting to summarise the relations between the states followed after the visits had ended. In more general terms, the newspapers in both countries reported the visits in a friendly tone and stressed the importance of these events.

Kasutatud allikad ja kirjandus

Arhiivmaterjalid

Rahvusarhiiv Tallinnas (RA ERA)

Fond 957 Välisministeerium

Fond 31 Riigikantselei

Publitseeritud allikmaterjalid

Eesti ja Läti suhted 1920–1925. Dokumentide kogumik. Koostanud H. Arumäe, T. Arumäe. Rahvusarhiiv. Ad fontes 7. Tallinn: Umara, 1999

Eesti suhted Leedu ja Poolaga. Balti konverentsid 1920–1925. Koostanud H. Arumäe. Rahvusarhiiv. Ad fontes 9. Tallinn: Umara, 2001

Käsikirjad ja kirjandus

Arumäe, Heino. Kahe ilma piiril. Tallinn: Eesti Raamat, 1979

Arumäe, Heino. Piirikonfliktist liidulepinguni.– Looming (1995, 8), 1114-1137

Arumäe, Heino. Võitlus Balti liidu loomise ümber 1919–1925. Tallinn: Eesti Raamat, 1983

Burget, Meelis. Eesti–Läti piiri loomine: magistritöö. Tartu, 2010

Eesti välissteenistus: biograafiline leksikon 1918–1991. Tallinn: Välisministeerium, 2006

Made, Vahur. Külalisena maailmapoliitikas: Eesti ja Rahvasteliit 1919–1946. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 1999

Medijainen, Eero. Eesti välispoliitika Balti suund 1926–1934. Tartu: Tartu Ülikool, 1991

Medijainen, Eero. Saadiku saatus. Välisministeerium ja saatkonnad 1918–1920. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus, 1997

Pihlak, Jaak. Karutapjad ja ristimehed. Eesti ja Läti suhted teenetemärkide näitel: magistritöö. Tartu, 2006

Ploom, Liisi. Eesti Vabariigi ja Läti Vabariigi riigipiiri määramine ja ajakirjanduse kajastuse analüüs: bakalaureusetöö. Tartu, 2017

Tammisto, Peeter. Iseseisvuspäeva pühitsemine Eesti Vabariigis 1919–1940: bakalaureusetöö. Tartu, 2013

Publitsistika

Eestis ilmunud ajalehed 1924-1925, 1933

Eesti Kirik

Järva Teataja

Kaja

Maa Hääl

Postimees

Päevaleht

Revaler Bote

Revalsche Zeitung

Sakala

Vaba Maa

Lätis ilmunud ajalehed 1924 – 1925, 1933

Balss

Latvijas Vēstnesis

Latvis

Pirmdiena

Rigasche Rundschau

Sociāldemokrāts

Valdības Vēstnesis

Сегодня

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kristhel Haak (sünnikuupäev 18.12.1978),

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

bakalaureusetöö „Läti Vabariigi ja Eesti Vabariigi riigipeade vastastikkused visiidid 1925. ja 1933. aastal ja nende kajastamine ajalehtedes“,

mille juhendaja on dotsent Ago Pajur,

- 1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 28.05.2018